

VSTUPNÍ ANALÝZA TANVALD

Mgr. Daniel Vališ
prosinec 2016

OBSAH

1. Úvod.....	1
1.1. Proč tento text vznikl?	1
1.2. Jak tento text vznikl?	1
1.3. Jak s textem pracovat?	3
1.4. Co je sociální vyloučení?	3
1.5. Sociální vyloučení a etnicita	5
2. Cílová skupina.....	6
3. Lokalizace sociálního vyloučení v Tanvaldu	7
3.1. Migrace	17
4. Zadluženost.....	19
4.1. Dluhy na obcích	20
4.2. Dluhy za svoz odpadu v Tanvaldu.....	21
4.3. Doporučení	23
5. Bydlení	24
5.1. Obecní byty	24
5.2. Byty ve vlastnictví TABYS s.r.o.	25
5.3. Byty soukromých pronajímatelů.....	27
5.4. Shrnutí a doporučení.....	28
6. Sociální práce	28
6.1. Poskytovatelé sociální práce na Tanvaldsku	28
7. Zaměstnanost	30
7.1. Veřejně prospěšné práce	31
7.2. VPP Technických služeb města Tanvaldu	33
7.3. VPP u dalších subjektů	33
7.4. Zaměstnavatelé.....	34
8. Vztahy mezi majoritou a Romy	34

1. Úvod

1.1. Proč tento text vznikl?

Následující zpráva předkládá výsledky šetření realizovaného pracovníky Agentury pro sociální začleňování (ASZ) v období říjen – prosinec 2016 na území obce Tanvald, která přistoupila ke spolupráci s Agenturou v rámci tzv. Koordinovaného přístupu k sociálně vyloučeným lokalitám. Vstupní analýza plní hned několik funkcí:

- 1) poskytuje pracovníkům ASZ a jejich partnerům základní vhled do situace v území a pomáhá tak nasměrovat intervenci
- 2) pomáhá ASZ udržovat znalost lokální úrovně a vyhodnocovat ji v kontextu dalších míst v ČR
- 3) tvoří základ pro vyhodnocování změny v území a úspěšnosti spolupráce
- 4) je podkladem pro přípravu analytické části „Strategického plánu sociálního začleňování“¹ a případných projektů z ESF², či národních zdrojů

V souladu se zamýšleným využitím analýza mapuje povahu a míru sociálního vyloučení ve zmíněné obci. Dále se věnuje přesnějšímu definování cílových skupin intervence ASZ, identifikaci problémů a potřeb cílových skupin v oblastech bydlení, zaměstnanosti, sociálních služeb, zadluženosti či zaměstnanosti; zjišťování příčin problémů a bariér pro jejich řešení a naplňování potřeb.

1.2. Jak tento text vznikl?

Při tvorbě předkládané vstupní analýzy byly kombinovány následující kvalitativní a kvantitativní výzkumné metody:

- „Desk research“ – studium a analýza veřejně dostupných materiálů³, materiálů a dat poskytnutých na vyžádání místními aktéry⁴.
- Rozhovor – rozhovory byly vedeny jak s institucionálními aktéry, tak s obyvateli sociálně vyloučených lokalit i jiných částí obce. Délka, průběh i způsob záznamu rozhovorů⁵ se lišil zejména s ohledem na vyjednané podmínky a ochotu odpovídat,

¹ Strategický plán sociálního začleňování je klíčovým dokumentem spolupráce v rámci KPSVL

² Evropský sociální fond

³ Šlo zejména (ale ne výhradně) o detailně zpracovanou Zprávu o stavu romské menšiny za rok 2015, Výroční zprávu o realizaci protidrogové politiky obce za rok 2015, Koncepti prevence kriminality města Tanvaldu na období 2015 až 2018, Situační analýzu Velké Hamry vč. přílohy o migraci

⁴ Šlo zejména (ale ne výhradně) o data z evidence ÚP ČR, data poskytnutá OSPOD, NNO, městských úřadů spolupracujících obcí v regionu, závěry šetření Západočeské univerzity v Plzni.

⁵ Hloubkovým rozhovorem máme na mysli detailní rozhovor delší než jednu hodinu.

ale také s ohledem na potřebnost informací. Celkový přehled rozhovorů nabízí tabulka č.1 a tabulka č. 2.

- Pozorování - předmětem pozorování byl zejména technický stav a vybavení domů a bytů, interakce aktérů apod.

Vzhledem k časovému rozmezí průběhu výzkumu a prezentace závěrečné zprávy je nutné vzít v úvahu, že se některé údaje mohou mírně lišit od aktuálního stavu.

Veškeré informace a údaje použité v této analýze byly získány se souhlasem respondentů⁶, kteří byli informováni o účelu sběru dat a způsobu jejich dalšího využití. Statistická data jsou uváděna v agregované podobě tak, aby byla zachována ochrana osobních údajů dotčených osob. Některé údaje a zdroje byly za účelem ochrany respondentů anonymizovány.

Tabulka č. 1: Seznam rozhovorů s institucionálními aktéry

Instituce/pozice	Počet rozhovorů a jejich druh
Oddělení sociální práce a sociálních služeb (vedoucí)	2 polostrukturované hloubkové rozhovory (2 x 1,5 hodiny)
OSPOD (vedoucí)	1 polostrukturovaný rozhovor (1,5 hodiny)
OSPOD (pracovnice)	1 focus group (1,5 hodiny)
Starosta, místostarostka, tajemník Tanvaldu	1 skupinový otevřený rozhovor (0,75 hodiny)
Ekonomický odbor Tanvald(vedoucí)	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)
Matrika Tanvald (vedoucí)	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)
ÚP ČR – kontaktní pracoviště Tanvald (vedoucí)	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)
ÚP ČR – kontaktní pracoviště Tanvald (pracovníci oddělení HN)	2 polostrukturované rozhovory (2 x 1 hodina)
ÚP ČR – kontaktní pracoviště Tanvald (oddělení Zprostředkování)	1 skupinový rozhovor (1,5 hodiny)
ÚP ČR – kontaktní pracoviště Jablonec nad Nisou (vedoucí Oddělení trhu práce)	2 polostrukturované rozhovory (2 x 1,5 hodiny)
PČR Obvodní oddělení Tanvald (velitel)	1 polostrukturovaný rozhovor (1,5 hodiny)
Městská policie Tanvald (velitel)	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)
Technické služby města Tanvald (vedoucí)	1 polostrukturovaný rozhovor (1,5 hodiny)
TABYS s.r.o. (jednatel)	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)
TABYS s.r.o. (pracovník)	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)
Občanské sdružení D.R.A.K. z.s. (pracovnice služeb)	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)
Mateřské a dětské centrum MAJÁK (koordinátorka)	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)
Římskokatolická farnost Šumburk nad Desnou	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)

⁶ Rozhovory byly nahrávány pouze se souhlasem respondentů

(farář)	
Oblastní charita Most (vedoucí služby)	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)
FMM Europe (ředitel)	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)
Nemocnice Tanvald (ředitel)	1 polostrukturovaný rozhovor (1 hodina)

Tabulka č. 2: Seznam rozhovorů s obyvateli obcí⁷

Druh rozhovorů	Počet domácností
Hlubkový rozhovor s obyvateli vytipovaných domů na území Tanvaldu (přibližně 1 hodina a více)	7
Kratší rozhovor/anketa s obyvateli vytipovaných domů na území Tanvaldu	6
Hlubkový rozhovor s obyvateli objektu Beruška (přibližně 1 hodina a více)	1

1.3. Jak s textem pracovat?

Jak již bylo uvedeno výše v textu, vstupní analýza má sloužit mimo jiné jako podklad pro přípravu místní strategie reagující na problematiku sociálního vyloučení během tříleté spolupráce obce Tanvald s ASZ. Vzhledem k omezené časové dotaci výzkumu a rozlehlosti sledovaného území, není možné od textu očekávat vyčerpávající pokrytí daného tématu. Řada postřehů a doporučení si zasluhuje detailnější prozkoumání či zpřesnění, na což v textu na patřičných místech upozorníme. Vyzýváme tedy čtenáře a uživatele, aby uvedené skutečnosti podrobili reflexi a doplnili případná bílá místa a zejména, aby text využili coby východisko pro diskusi a nechápali jej jako autoritativní stanovisko Agentury.

1.4. Co je sociální vyloučení?

Pro intervenci Agentury pro sociální začleňování je sociální vyloučení/exkluze klíčovým konceptem. Následující krátkou kapitolu proto věnujeme právě jemu. Tento teoretický úvod by neměl být pouhým intelektuálním cvičením, naopak by měl přispět k lepší orientaci v dané problematice a lepšímu pochopení snah ASZ vůbec.

Sociální vyloučení je možné definovat jako stav, v němž se ocitají lidé, kteří mají ztížený přístup k institucím, společenským sítím, ekonomickým a kulturním statkům a participaci na chodu většinové společnosti, na níž jsou ovšem závislí. Tyto bariéry může představovat například zadlužení, rozvod, ztráta bydlení či zaměstnání, rozvoj duševní nemoci, alkoholismus atp., a to vzniklé jak v důsledku životní krize, která, pokud není zavčas řešena, může zahájit propad jednotlivce či rodiny na sociální dno, tak mohou být tyto bariéry dlouhodobě „pěstovány“ v rámci stabilních společenských sítí. Sociálně vyloučení se svým životním podmínkám přizpůsobují a osvojují si specifické vzorce chování, které jsou mnohdy v rozporu s hodnotami majority. Prostředí neoficiálních struktur, bídy, zmaru a celkové

⁷ Udáváme počet domácností. Ve většině případů šlo o pár respondentů, výjimečně o jednoho člověka, často se do rozhovoru v různé míře zapojovali ostatní členové domácnosti a návštěvy.

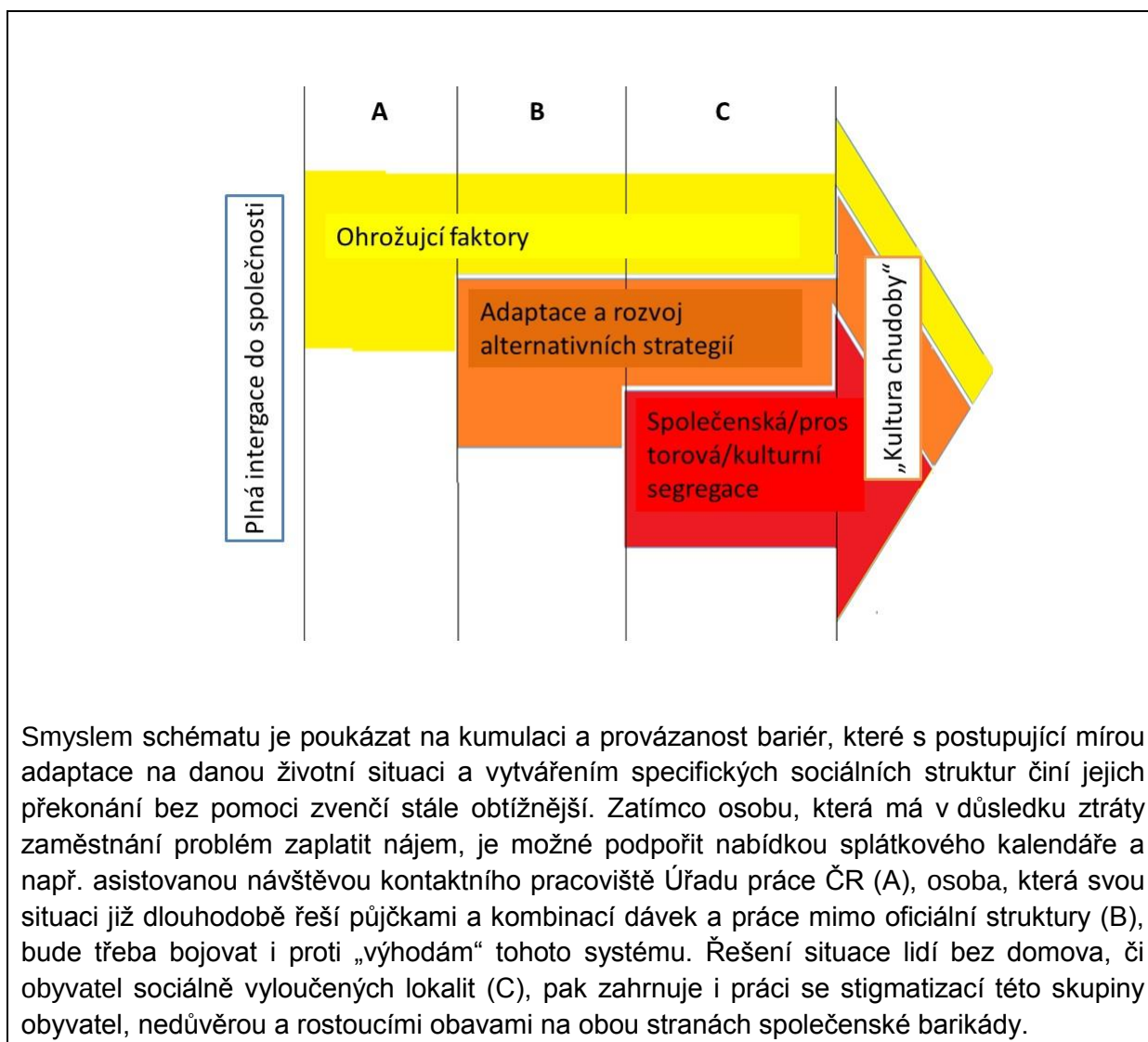

izolovanosti představuje živnou půdu pro výskyt celé řady patologických jevů a přitahuje zájem dealerů drog, poskytovatelů „výhodných půjček“, podvodníků a dalších podnikatelů s chudobou, kteří z daného stavu těží a pomáhají jej udržovat. Děti vyrůstající v těchto podmínkách bývají smyslově i citově deprivované, nepřicházejí do kontaktu s jinými podněty, než které nabízí prostředí sociálně vyloučených lokalit, a zpravidla se nenaučí návykům a dovednostem, které by jim umožnily ve většinové společnosti obstát, čímž se celý kruh uzavírá.

Sociální vyloučení může mít celou řadu podob, které se odlišují jak závažností, tak i způsobem jejich řešení, proměňují se v čase a týkají se různých skupin osob (viz schéma č.1). Závěry Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR z roku 2015⁸ potvrzují, že propad na společenské dno postihuje stále více domácností a život v „ghettech“ se netýká jen početných romských rodin.

Schéma č. 1: Dynamika sociálního vyloučení

Smyslem schématu je poukázat na kumulaci a provázanost bariér, které s postupující mírou adaptace na danou životní situaci a vytvářením specifických sociálních struktur činí jejich překonání bez pomoci zvenčí stále obtížnější. Zatímco osobu, která má v důsledku ztráty zaměstnání problém zaplatit nájem, je možné podpořit nabídkou splátkového kalendáře a např. asistovanou návštěvou kontaktního pracoviště Úřadu práce ČR (A), osoba, která svou situaci již dlouhodobě řeší půjčkami a kombinací dávek a práce mimo oficiální struktury (B), bude třeba bojovat i proti „výhodám“ tohoto systému. Řešení situace lidí bez domova, či obyvatel sociálně vyloučených lokalit (C), pak zahrnuje i práci se stigmatizací této skupiny obyvatel, nedůvěrou a rostoucími obavami na obou stranách společenské barikády.

⁸ Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR. GAC spol. s.r.o., MPSV, 2015.

1.5. Sociální vyloučení a etnicita

Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita, v případě Tanvaldska a České republiky obecně, zejména etnicita romská. Ačkoliv se podstatná část obyvatel Česka domnívá, že v případě sociálního vyloučení se jedná primárně o problém etnický, pravdou zůstává, že osvojené životní priority a strategie sociálně vyloučených romských rodin jsou prakticky totožné s těmi, které jsou vlastní i neromské populaci v podobné životní situaci (viz dále). Také samozřejmě platí, že ne všichni Romové v České republice žijí v prostředí sociálního vyloučení a ne každý, kdo se v podmínkách sociálního vyloučení nalézá, je Rom. Ačkoliv nelze při práci se sociálně vyloučenými Romy přehlížet i některá kulturní specifika oproti majoritní společnosti, mnohem významnějším faktorem sociální exkluze než tato specifika je etnicita připisovaná okolím. V určitých kontextech tak může samotný fakt, že „jsem Rom“ sociální vyloučení významně prohlubovat – například při hledání bydlení, práce, či při návštěvě restaurace. Také ale platí, že v jiných situacích je tato skutečnost víceméně irelevantní - při nezaplacení nájmu, při rušení nočního klidu, při selhání ve škole. Zde se jedná o jednání pramenící z nevhodných návyků či špatné sociální situace, byť i v těchto situacích se mnoho lidí, ať už Romů⁹ či neromů¹⁰, snaží hrát ve svůj prospěch etnickou kartu. Ti, kteří se budou podílet na tvorbě Strategického plánu sociálního začleňování v Tanvaldu, by však mezi těmito situacemi rozlišovat měli.

⁹ Např. „Češi jsou rasisti, pořád na naše děcka řvou“ namísto „moje dítě rozbilo okno a měl bych to řešit“

¹⁰ Např. „Cigáni mají zločin v genech“ namísto „lidé na okraji společnosti sahají po nezákonných a zoufalých způsobech obživy“

2. Cílová skupina

Z výše uvedených důvodů je zřejmé, že stanovit jasná kritéria pro kvantifikaci sociálně vyloučených osob není možné. Přesto lze přibližnou velikost cílové skupiny odhadnout na základě několika relevantních ukazatelů, které odkazují k ohrožení různými rizikovými faktory. Jejich přehled nabízí následující tabulka, detailnější rozbor pak předkládají následující kapitoly.

Tabula č. 3: přehled populace ohrožené sociálním vyloučením na území obcí Tanvald, Desná, Smržovka

Počet osob v exekuci ¹¹	833 osob (bez dětí)	Nízká míra ohrožení
Odhad počtu osob se třemi exekucemi a více (předlužení) ¹²	542 osob (bez dětí)	
Počet osob v evidenci uchazečů o zaměstnání ¹³	364 osob (bez dětí)	
Počet domácností v hmotné nouzi ¹⁴	365 domácností	
Počet dlouhodobě nezaměstnaných osob (déle než 12 měsíců) ¹⁵	194 osob (bez dětí)	
Počet obyvatel „problematických“ domů ¹⁶	Cca 236 (včetně dětí)	
Odhad počtu rodin, jejichž děti vykazují vliv nepodnětného prostředí ¹⁷	30 domácností = cca 150 osob (včetně dětí)	
Odhad počtu sociálně vyloučených Romů ¹⁸	Cca 200 (včetně dětí)	
Obyvatelé sociálně vyloučené lokality Žákova 425 ¹⁹	Cca 80 (včetně dětí)	Vysoká míra ohrožení

¹¹ Data české exekutorské komory ke konci roku 2016

¹² Odhad na základě celorepublikového profilu skladby exekucí, data české exekutorské komory ke konci roku 2016

¹³ Data ÚP ČR pro obce Tanvald, Desná, Smržovka, září 2016

¹⁴ Informace od pracovníků ÚP ČR, odd. hmotné nouze, prosinec 2016

¹⁵ Data ÚP ČR pro obce Tanvald, Desná, Smržovka, září 2016

¹⁶ Odhad na základě informací sociálních pracovníků města Tanvald, obecních matrik a vlastního terénního šetření

¹⁷ Odhad ZŠ – více Analýza oblasti vzdělávání, ASZ 2016

¹⁸ Převzato ze Zprávy o stavu romské menšiny za rok 2015

¹⁹ Odhad na základě vlastního terénního šetření

Výše uvedené kategorie se samozřejmě různou měrou prolínají. Např. naprostá většina obyvatel sociálně vyloučené lokality Žákova 425 spadá zároveň do všech předchozích kategorií, nicméně zdaleka ne všichni uchazeči o zaměstnání mají exekuci²⁰. Pokud si však dovolíme určitou míru abstrakce a spekulace, pak lze asi tvrdit, že:

- **10 -14 % populace je v tíživé ekonomické situaci**
- **6 – 9 % populace je ohroženo sociálním vyloučením**
- **4 – 6 % populace je silně ohroženo sociálním vyloučením**
- **1 % populace je zcela sociálně vyloučeno**

Strategie připravované lokálním partnerstvím by se však měly zaměřit nejen na tyto skupiny osob, ale i na obyvatele lokalit, které jsou ohroženy napjatými sousedskými vztahy, a v mnoha případech i na širší veřejnost.

3. Lokalizace sociálního vyloučení v Tanvaldu

Tato kapitola nahlíží na sociální vyloučení v Tanvaldu z územního hlediska. V této souvislosti se často hovoří o tzv. „sociálně vyloučených lokalitách“ (SVL), někdy i do té míry, že se může zdát, že napočítáním a popisem těchto lokalit je téma sociálního vyloučení vyčerpáno²¹. Redukovat problematiku na geograficky odloučená a jasně ohraničená ghetta může být praktické, v případě některých obcí i funkční (např. SVL v okolí Toužimi a Teplé), nicméně obecně tento přístup vede k tomu, že se podstatná část ohrožené populace a jejích problémů ztratí ze zřetele. Navíc nálepka sociálně vyloučené lokality bývá často stigmatizující a zbytečně evokuje představu nebezpečného místa. Pokusíme se proto o sociálně vyloučených lokalitách hovořit pouze tam, kde to považujeme za adekvátní.

Jedno z vodítek pro sledování koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením poskytují data ÚP ČR z evidence uchazečů o zaměstnání²². Tabulka č. 4 ukazuje jejich rozčlenění podle doby, po kterou v evidenci setrvali. Nutno dodat, že dlouhodobě nezaměstnaným, kteří byli z evidence na nějakou dobu vyřazeni, se doba evidence načítá po opětovném zařazení od začátku.

Z přehledu je patrné, že 36 % uchazečů o zaměstnání z ORP se koncentruje v Tanvaldu, v případě dlouhodobě nezaměstnaných je tento podíl ještě výraznější (nezaměstnaných déle než 5 let z území ORP je v Tanvaldu hlášena skoro polovina).

²⁰ Podle informací ÚP ČR je exekuce uvalena jen přibližně na 25 % uchazečů.

²¹ Ostatně, touto optikou sleduje problematiku tzv. „Gabalova“ Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR z roku 2006, i z roku 2015, a vychází z ní i nastavení některých dotačních výzev v gesci MPSV.

²² Výtah o příjemcích dávek v hmotné nouzi, které potenciální sociální vyloučení indikují lépe, bohužel aktuálně používaný software ÚP ČR neumožňuje podle jednotlivých adres vygenerovat.

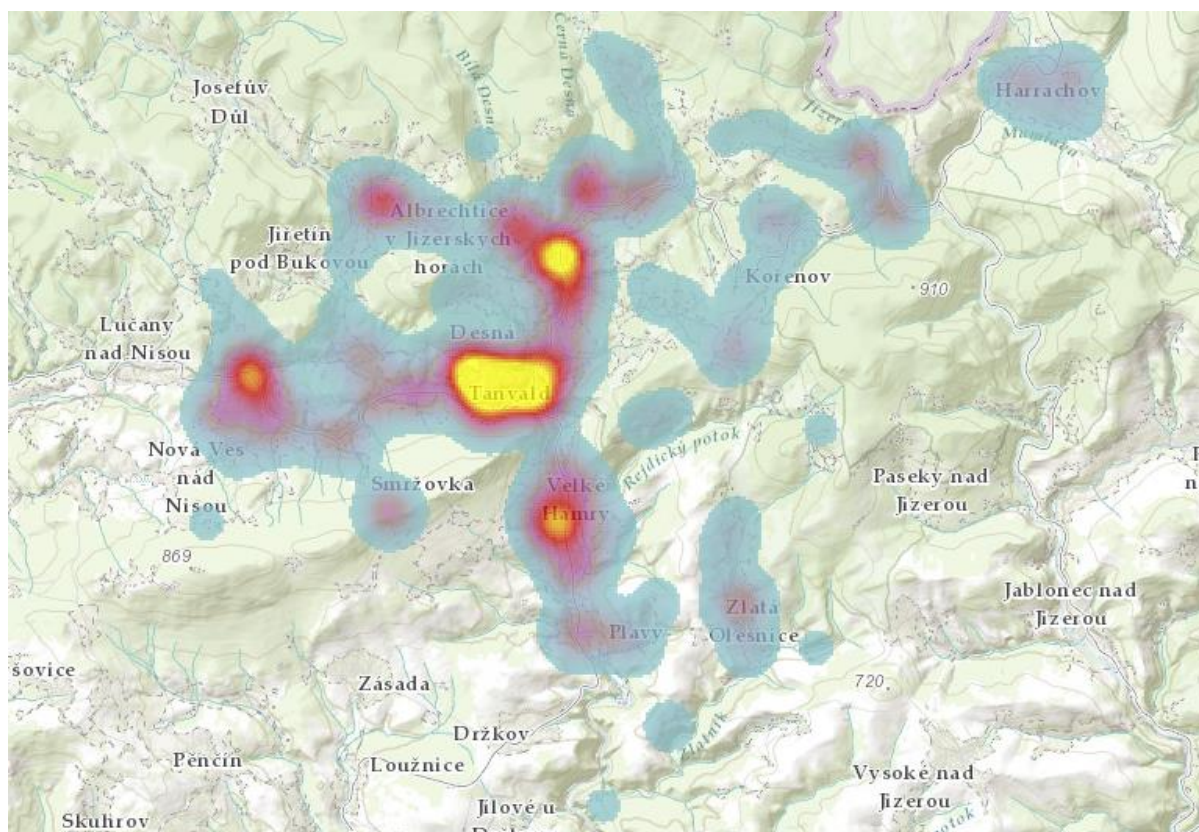

Tabulka č. 4: Uchazeči v evidenci ÚP ČR v ORP Tanvald, září 2016

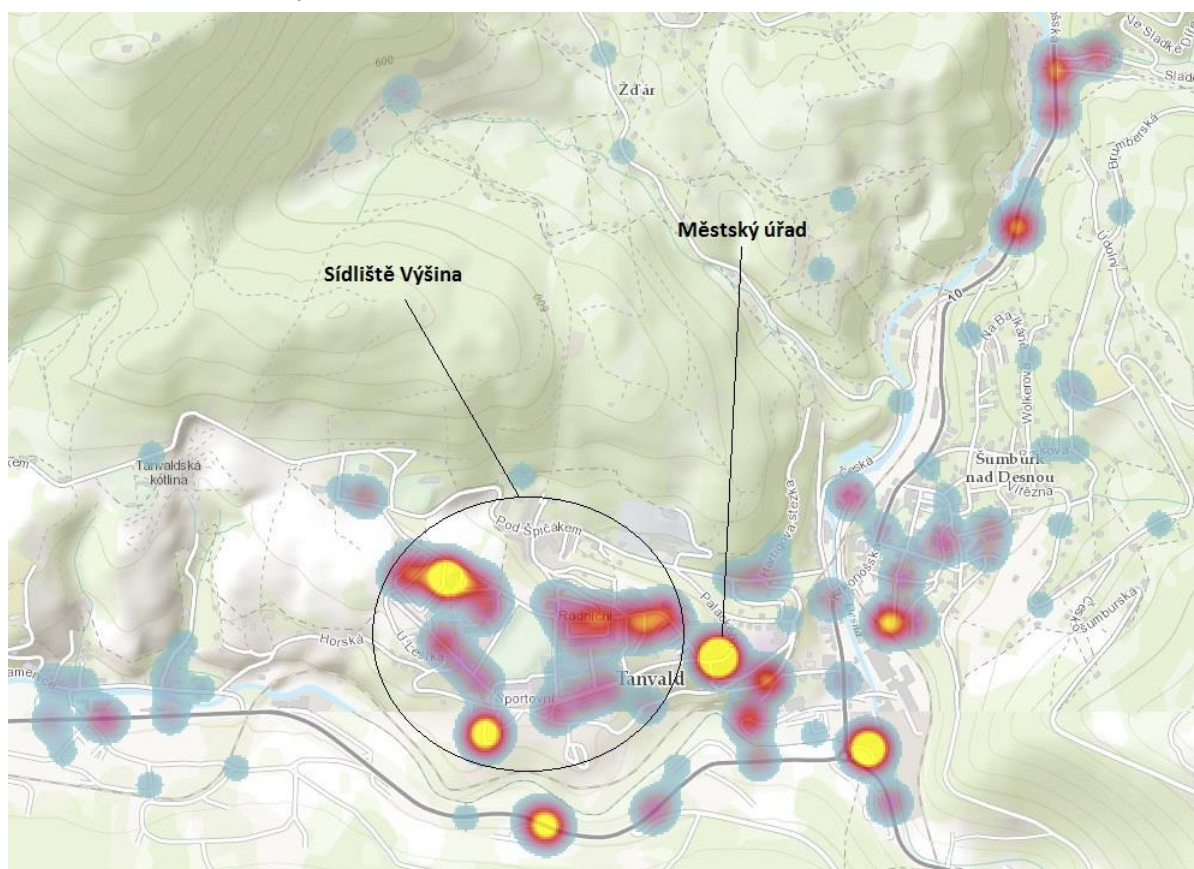
Uchazeči v evidenci	ORP	Tanvald	
		počet	podíl
Celkem	1005	364	36%
Déle než 12 měsíců	504	194	38,5%
Déle než 24 měsíců	359	147	41%
Déle než 5 let	150	74	49%

Vyšší podíl uchazečů o zaměstnání v Tanvaldu v rámci ORP dobře ilustruje i následující teplotní mapa. Ta zobrazuje osoby v evidenci ÚP ČR podle místa trvalého bydliště, přičemž čím větší je jejich koncentrace, tím je bod výraznější a přechází do teplejších barev.

Mapa č. 1: Koncentrace uchazečů o zaměstnání v ORP Tanvald

Mapa č. 2: Koncentrace uchazečů o zaměstnání v Tanvaldu

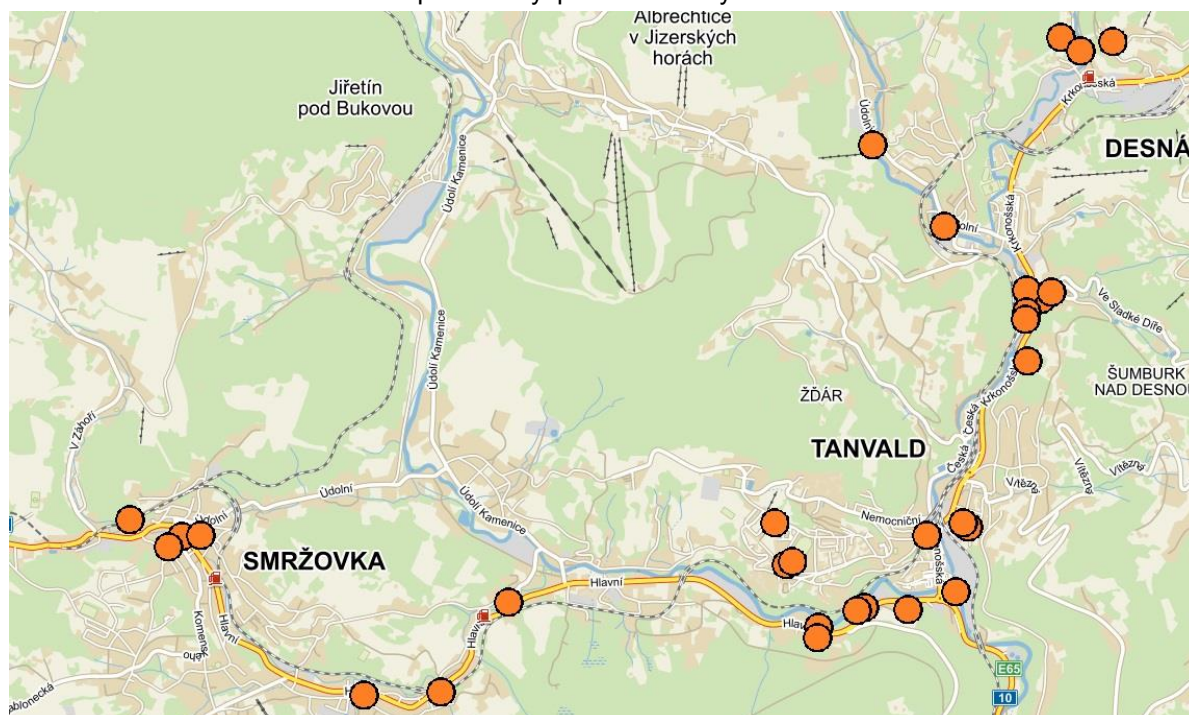
Bližší pohled na obec Tanvald ukazuje jednak vyšší koncentrace uchazečů o zaměstnání registrovaných na ÚP v objektech, které jsou dlouhodobě vnímány jako problematické (viz níže), dále v budově městského úřadu, kde má řada nezaměstnaných vedené trvalé bydliště, ale také na sídlištích. Například na tanvaldském sídlišti Výšina žije 38 % všech evidovaných ve městě, podle informací kontaktního pracoviště ÚP ČR v Tanvaldu sem²³ dokonce směřuje téměř 50 % vyplacených dávek hmotné nouze (viz dále). O Sídlišti Výšina lze jen těžko mluvit jako o sociálně vyloučené lokalitě, nicméně je zjevné, že si pozornost místních aktérů zaslouží.

Kromě údajů z databáze ÚP jsme se při lokalizaci sociálního vyloučení opřeli o znalost místních aktérů, jejichž obeznamenost s terénem je v případě Tanvaldska na vysoké úrovni. Ve spolupráci s ÚP ČR, sociálními pracovníky na obci i OSPOD, PČR, neziskovým sektorem i vedením obcí jsme vytvořili seznam adres, jejichž obyvatel se problémy spojené se sociálním vyloučením mohou týkat. Ačkoliv se hledisko jednotlivých institucí někdy lišilo – zanedbané dítě se dostane do zorného pole OSPOD, ne však nutně policie, stejně tak problém s hromaděním odpadu za domem musí řešit samospráva, ale neziskový sektor nezaměstnává – ve většině případů panovala na určení adres shoda. Je však také pravda, že více pozornosti institucí i veřejnosti upoutávají domy obývané romskými rodinami, a to nejen v Tanvaldu, ale i na jiných místech v ČR.

²³ Vymezené ulicemi Horská, Radniční, Palackého, Sportovní, U Lesíka, U Rozvodovny, Vnitřní, U školky, Okružní.

Mapa č. 3: Vytipované adresy hodné zřetele

Jednotlivé body na mapě č. 3 znázorňují přibližné místo sledovaných objektů. Ačkoliv je obtížné pouhým pohledem porovnat tuto mapu s mapami koncentrací osob v evidenci, je pravdou, že naprostá většina znázorněných adres figuruje na předních příčkách přehledu jak počtu evidovaných osob, tak v celkové délce setrvávání v evidenci. Celkově se na těchto adresách se nacházelo 184 uchazečů o zaměstnání (tj. 25 % evidovaných) s průměrnou délkou evidence 1414 dní (3,9 roku), medián činil 1094 dní (3 roky). Na mapě je dobře vidět, že většina sledovaných budov se nachází podél Hlavní ulice mezi Smržovkou a Tanvaldem a na Krkonošské ulici mezi Tanvaldem a Desnou. Jedná se zpravidla o osamocené cihlové domy, které obvykle stojí přímo u frekventované silnice spojující obce. Následující tabulka nabízí jejich stručný přehled:

Tabulka č. 5: přehled objektů v Tanvaldu

Adresa	Vlastník	Převažující etnicita
Krkonošská 187	p. Polívka, Liberec	Romská
Krkonošská 314, 315	Tabys	Romská
Krkonošská 339	pí. Horešová, Praha	Romská
Žákova 425	Rial, s.r.o.	Romská
Hotel Koruna (Krkonošská 234)		Majorita
Hotel Grand (Protifašistických bojovníků 337)		Majorita
Domov Turistů (Smetanova		Majorita

430)		
Větrná 559	TABYS	Majorita
Horská 577	SBD Špičák, další vlastníci	Majorita
Poštovní 135	Město Tanvald	Romská

Mezi uvedenými domy nalezneme jednak domy na sídlišti Výšina (Horská a Větrná), dále domy podél Krkonošské ulice směrem na Desnou obývané romskými rodinami, které stojí samostatně, s výjimkou těch, které tvoří lokalitu „U Quattra“. Na území Tanvaldu jsou také hotely, které v současné době slouží také jako trvalé „ubytovny“. Celkový počet obyvatel těchto domů (nepočítáme-li paneláky na sídlišti) je přibližně 250.

Podívejme se nyní na některé specifické lokality v Tanvaldu detailněji.

SVL Žákova/Autobusák

Objekt v majetku pražské společnosti RIAL spol. s r.o. na adrese Žákova 425 je jeden z mála, který lze bezpochyby za sociálně vyloučenou lokalitu označit. Jedná se o nepřehlédnutelný třípodlažní cihlový dům, který stojí osamocen v bezprostřední blízkosti autobusové zastávky v relativní blízkosti centra Tanvaldu. Dům se nachází v celkově špatném technickém stavu: zvenčí přitahuje pozornost opadaná omítka a části zdiva, rozbitá a netěsnící okna, nedovírací dveře. Zdi na chodbách jsou poničené, stejně jako zvonky a další příslušenství, společnými prostory se v době šetření linul zápach.

Dům vévodí statistikám ÚP co do největšího počtu vyplacených příspěvků na živobytí a je zde hlášeno nejvíce uchazečů o zaměstnání (28), kteří dohromady v evidenci strávili již přes 50 000 dní²⁴ a jejichž průměrný věk činí 36 let²⁵. V současné době je obýván 14 romskými rodinami (přibližně 60 osob), osazenstvo domu je však velice nestálé. Podle výpovědi samotných obyvatel domu ho dlouhodobě obývají pouze 3 z nich, zbylých 11 se přistěhovalo teprve v nedávné době. Taktéž institucionální aktéři nahlíží na „Žákovku“ jako na „bránu sociálně vyloučených do regionu“. Setkali jsme se i s názorem, že majitel cíleně vyhledává romské rodiny mimo region, včetně rodin z romských osad, avšak to se nám nezdá pravděpodobné. Během našeho šetření jsme sice narazili na rodiny z Českých Budějovic i ze Slovenska, avšak v obou případech stály za přistěhování rodinné vazby s místními rezidenty. Všechny ostatní rodiny pak přišly z blízkého okolí.

Oslovené rodiny platily za byty mezi 5 a 6 tisíci měsíčně podle velikosti a dispozice, přibližně 100 Kč/m², a 2 až 3 tisíce za energie. Lze předpokládat, že technický stav domu hospodárné využívání vytápění zcela vylučuje. Smlouvy jsou standardně uzavírány na 3 měsíce. Starousedlíkům, kteří získají důvěru majitele, jsou prodlužovány na rok. Majitel prý obyvatelům vychází všemožně vstříc: pokud noví nájemníci musejí dát byt po těch předešlých do pořádku, je jim odpovídající počet nájmů odpuštěn. Slibuje také, že v dohledné době nechá dům osadit plastovými okny.

²⁴Specifika a limity tohoto ukazatele viz výše.

²⁵Median je dokonce pouhých 32 let.

Soužití mezi sebou popisovali obyvatelé jako v zásadě bezproblémové. Na druhou stranu během rozhovorů jisté animozity na povrch vyplynuly a i podle informací policie občas v domě dojde k potyčce.

Symbolický rozměr

„Žákovka“ naplňuje definici sociálně vyloučené lokality v mnoha ohledech. Bezesporu se zde setkáváme s koncentrací ekonomicky slabých, málo vzdělaných, sociokulturně odlišných rodin, ohrožovaných patogenním prostředím. Sociální vyloučení má v tomto případě ale i mimořádně silný symbolický rozměr. Řada institucionálních aktérů během rozhovorů několikrát uvedla, že hlavní problém „Žákovky“ je, že je „všem na očích“, že „*ty lidi jsou vidět a dávaj na odív ten svůj životní styl*“, a zpráva o stavu romské menšiny z roku 2015 k domu zase poznamenává, že „*životní styl jeho obyvatel budí všeobecnou kritiku a rozhořčení*.“ I městská policie potvrdila, že se asistenti prevence kriminality snaží v případě této adresy především zmírnit nežádoucí projevy obyvatel, zejména dětí a jejich chování na veřejnosti. Pro občany Tanvaldu, kteří se pohledu na sešlé stavení nemohou vyhnout, kdykoliv čekají na autobus, je Žákova 425 symbolem hospodářského úpadku regionu a konfliktního soužití majority s romskou minoritou. Dům navíc díky své poloze „vítá“ hned z kraje města řidiče, kteří přijíždí od Jablonce, Prahy a Liberce, a podle místních vytváří Tanvaldu špatný první dojem²⁶. Od domu a jeho obyvatel se distancovali ale i Romové, kteří s námi hovořili na jiných adresách. V rozhovorech si dávali záležet na tom, aby bylo zřejmé, že oni jsou jiní, a že s obyvateli nejsou v kontaktu: „*mám tam příbuzný, ale já se s nima nebavím*“, „*vždyť je to ostuda ten barák...proč to nezazděl?*“, „*tam je spousta Slováků na tom autobusáku...vůbec je neznám*“, „*všechny tu házej do jednoho pytle, jako bychom byli všichni z autobusáku*“. Tato velice silná stigmatizace má vliv na jednání obyvatel v domě, kteří jsou si svého postavení dobře vědomi („*lidi nadávaj tady na ten barák, je všem pro smích*“) a někteří by rádi, kdyby dům byl opraven „*alespoň směrem do města*“. Lokality opouštějí jen zřídka, nechtějí navazovat kontakty s okolím, včetně poskytovatelů služeb, a naprostá většina sdělila, že chce co nejdříve odejít jinam²⁷. Pocity studu popsali i lidé, kteří se z této adresy na jinou adresu přestěhovali²⁸: „*já odtamtud vůbec nevylezla..., jsem se styděla*“. Tuto skutečnost ostatně prozrazovali se značnými rozpaky. Stigma zabráňuje obyvatelům sociálně vyloučené lokality navazovat vztah k místu a ostatním lidem, což se projevuje nejen uzavřením se před okolním světem, ale také poškozováním domu²⁹, veřejných prostor a často také vyzývacím, okázalým a přehnaně provokativním chováním.

Doporučení

²⁶ Na internetových stránkách obce v sekci Podněty a připomínky byl např. vložen následující příspěvek: „Dobrý den, nedávno jsem byla svědkem jak si jedna cizinka fotila na autobusovém nádraží ten otravný barák, jak obývají cikáni. To budeme mít ve světě pěknou reklamu jak v Čechách žijí lidé, bylo mi to trochu líto. Chválím vedení města jak se staráte, zvelebujete a na stránkách města jsou důležité informace pro občany, ale tento barák a zrovna na autobusovém nádraží našeho města dělá opravdu městu velkou ostudu. To nemáte vážně žádné možnosti přinutit majitelku, aby ten barák alespoň zvenku trochu zvelebila?“

²⁷ Z respondentů na této adrese jsme navíc měli dojem, že odpovídají „strojitě“, „neupřímně a „šablonovitě“. Na jiných adresách jsme tento dojem tak silný neměli.

²⁸ Na bývalé obyvatele jsme narazili ve dvou případech.

²⁹ Žákovka je jedním z těch domů, kde se setkáváme s jevem vybydlování, kdy si nájemníci při odchodu odnášejí potrubí, zásuvky apod.

Vedení obce již s majitelem zahájilo jednání o odkupu objektu s cílem jeho demolice. Tento postup lze jen doporučit zejména s ohledem na to, že stavba má výrazný negativní vliv jak na nájemníky, u nichž sociální vyloučení prohlubuje, tak na soužití v obci. V případě, že by se odkup objektu vydařil, je samozřejmě potřeba počítat s tím, že obec musí nájemníkům zajistit náhradní bydlení. V případě, že by se vedení obce s majitelem na odkupu nedohodlo, bylo by vhodné spolupracovat na vytvoření pozice domovníka, který by byl schopen obyvatele domu vést k větší zodpovědnosti za společné prostory a efektivně řešit konflikty mezi nimi. V současné době do domu jakýsi domovník dochází, nicméně jeho úkolem je pouze úklid a provoz kotelny.

Sídliště Výšina

Sídliště Výšina se rozprostírá ve svazích nad údolím řeky Kamenice. Výstavba zdejších domů započala v šedesátých letech, ty poslední pak byly dokončeny na konci let osmdesátých. Zástavba je tvořena panelovými domy různé kapacity, přičemž ty nejvyšší jsou 13podlažní. Sídliště je obecně chápáno jako „lepší“ rezidenční oblast s komfortnějším bydlením. Sídliště je poměrně rozlehlé a žije zde většina obyvatel Tanvaldu. I proto se zde setkáme se značnou koncentrací osob v evidenci uchazečů o zaměstnání a příjemců dávek hmotné nouze. Dávek v hmotné nouzi na sídliště směřuje přibližně 50 %, v případě uchazečů jde o 38 % z celkového počtu hlášených v Tanvaldu. Tabulka 6 pak podává na nezaměstnané ze sídliště detailnější pohled.

Tabulka č. 6: přehled uchazečů o zaměstnání na sídlišti Výšina

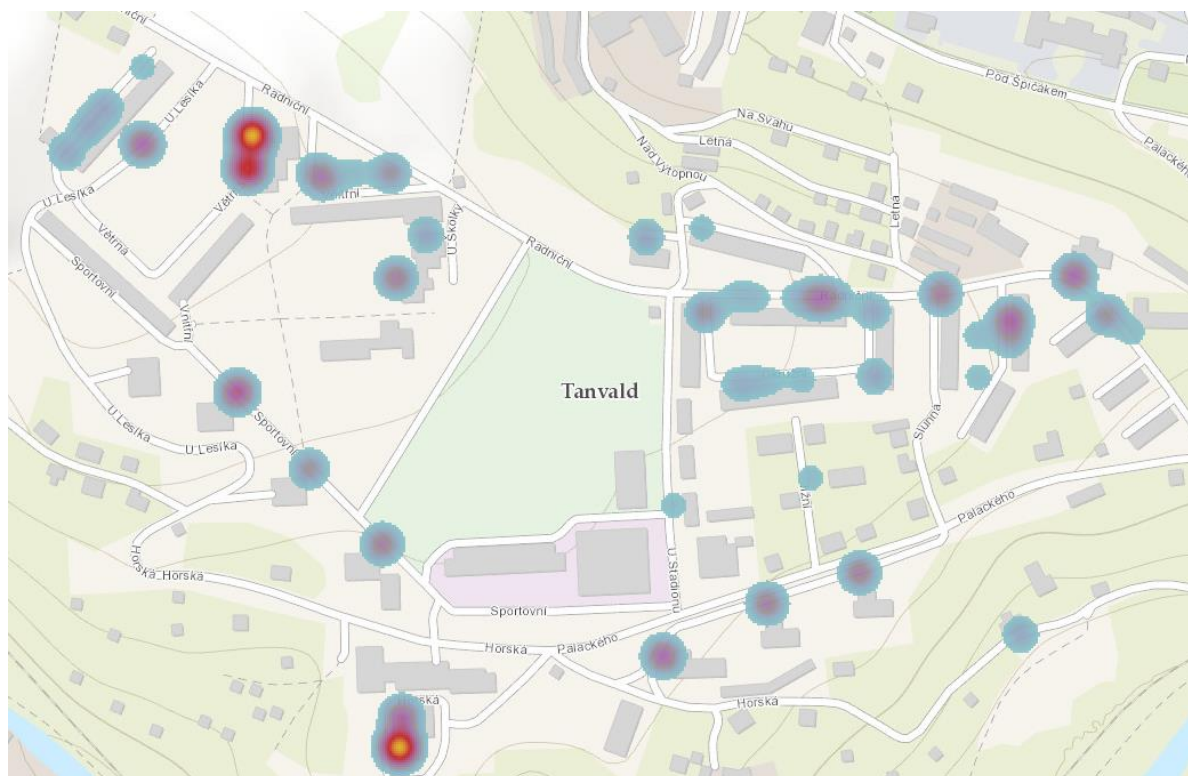
Uchazeči v evidenci	Tanvald	Sídliště Výšina	
	Počet	počet	podíl v dané kategorii
Celkem	364	139	38%
Déle než 12 měsíců	194	62	32%
Déle než 24 měsíců	147	44	30%
Déle než 5 let	74	18	24%

Z uvedených údajů vyplývá, že podíl dlouhodobě nezaměstnaných je na adresách tvořících sídliště nižší než v Tanvaldu jako celku, přesto však se jedná o významný počet osob, které samy o sobě, nebo jejichž rodiny, mohou být ohroženy celou řadou rizikových faktorů. Teplotní mapa č. 4 ukazuje, že zmíněné domácnosti jsou rozloženy po celém sídlišti víceméně rovnoměrně s výjimkou dvou oblastí, kde je jejich koncentrace vyšší – jedná se o tři domy, respektive 5 vchodů. Jeden je pod správou OSB Špičák, druhý spravuje dceřiná firma obce TABYS, s.r.o., a v posledním případě jde o „ubytovnu“³⁰ provozovanou soukromou osobou.

³⁰ Nejedná se o objekt, který by byl jako ubytovna kolaudován, nebo měl schválený provozní řád. Jde o byty k pronájmu.

Mapa č.4: koncentrace uchazečů o zaměstnání na sídlišti Výšina

Horská 577 a 578

Podívejme se blíže na jeden z uvedených domů. Jedná se o panelák o 13 podlažích, respektive 12 obývaných patrech. Bytových jednotek nalezneme v obou vchodech 72. Ačkoliv je významná část bytů v osobním vlastnictví, 75 % z nich patří OSBD Špičák, které také objekt spravuje. Dům je starý 38 let a byl tedy dokončen ve finální fázi výstavbě sídliště. Naprostá většina obyvatel, kteří se do nových bytů nastěhovali, zde prožila celý život, mnozí až do jeho konečné fáze. Podle správce tak v posledních přibližně 5 letech dochází k významné generační obměně. Byty přešly do užívání buďto potomkům původních obyvatel, anebo byly dány k prodeji, případně k pronájmu. V domě se zvýšila fluktuace obyvatel, a začaly se tak objevovat neznámé tváře. Podle informací správce se pronajímá přibližně 8 bytů, 2 pak jsou využívány jako rekreační. Z těchto bytů jsou 3 správcem považovány za problematické v tom smyslu, že jejich uživatelé ruší především starší sousedy v bezprostřední blízkosti³¹ hlasitými projevy. Zejména starší nájemníci jsou zvyklí usínat před devátou hodinou, zatímco ti mladší nikoliv. Panelové domy navíc jen špatně zabraňují šíření hudby, zejména basových frekvencí. Dva tyto byty obývají romské rodiny, jeden mladší nájemníci z řad majority. Podle informací správce se však doposud dařilo nastalé problematické situace řešit domluvou. Obyvatelé na jiných patrech, s nimiž jsme měli možnost hovořit³², ale mluvili o klidném a bezproblémovém soužití. Napětí mezi majoritní a romskou částí obyvatel – v domě je takových domácností celkem 7 – o níž se v souvislosti s Výšinou hovoří (viz dále) jsme u těchto respondentů nezaznamenali: „pár cigánů tady je, spíš mladý holky, ale já s nima vycházím“, „já se sousedy nemám vůbec žádný problém, ani

³¹ Vedlejší byt a byt v nižším patře.

³² Jednalo se o 6 domácností

s téma černýma, „tady jich je tak sedm, ale žádný problémy s tím nejsou“. Naopak velké stížnosti všech oslovených směřují mimo dům, zejména k nedalekému betonovému nadchodu, jehož součástí jsou hospody, večerka a v nedávné době zde začaly být pronajímány byty příjemcům dávek na bydlení. Objekt se objevuje jako problémová lokalita v Konceptu prevence kriminality 2015. Jde o místo, kde se setkávají skupiny mladých lidí, uživatelů drog a návštěvníků pivnic. Nejintenzivněji je přítomnost „mostku“ vnímána v letních měsících, které umožňují dlouhodobý pobyt venku a kdy mají lidé otevřená okna kvůli větrání. Do domu byly před časem instalovány kamery na ochranu nového výtahu a dalšího majetku. Podle správce se osvědčily a přestalo přibývat i kreseb po stěnách. Ty jsou v perfektním stavu, stejně jako schránky a další příslušenství. Dům ani netrápí další průvodní znaky degradace sídlištních čtvrtí známých například ze strukturálně postižených regionů v Ústeckém kraji – správce nepotvrdil, že by se v domě vyskytovali švábi, štěnice či hlodavci, ani se nesetkal s tím, že by majitelé bytů odmítali platit do fondu oprav. Dluhy se týkají pouze jednotlivců a dosahují maximálně výše 5 000 Kč. Soukromí pronajímatelé naopak poměrně dobře spolupracují, a to i v případě problematických nájemníků. Policie navštívila během předešlého roku dům pouze jednou.

Soužití Romů s majoritou

Podle většiny respondentů prochází v průběhu posledních let sídliště proměnou. Mnohem více, než bylo zvykem, jsou zde vidět romské rodiny. Ty se na sídliště mohly nastěhovat zejména díky nabídce bytů, jejichž pronajímatelé chtějí maximalizovat zisky z podnikání prostřednictvím dávek na bydlení. Ty umožňují hradit podstatně vyšší částky, než jsou lidé v místě běžně ochotni platit. Romové, kteří jsou běžně na trhu s bydlením diskriminováni, jsou v tomto případě vítáni, a jsou-li v hmotné nouzi, mohou si takové bydlení i dovolit. Romské rodiny, které nám poskytly rozhovor, za bydlení u soukromníka skutečně vyšší částky platily - například za 1+1 o cca 30m² to bylo 9000Kč, za 2+1 o cca 60-70m² 11 000Kč, či dokonce 13 000Kč³³. Zaměstnanci ÚP ČR z oddělení hmotné nouze rovněž potvrdili, že doplatek na bydlení za přemrštěné nájemné se týká z naprosté většiny právě romských žadatelů, zatímco od příjemců z majority si pronajímatelé přemrštěné částky žádat netroufnou. Díky generační obměně sídliště a celkovému populačnímu poklesu se nabídka volných bytů rozšiřuje, stejně jako prostor pro zmíněný typ podnikání (viz dále).

Co se týče soužití Romů s majoritou, jeví se nám situace na sídlišti Výšina podobně jako např. v sídlištích v Mostě nebo v Novém Boru v tom smyslu, že zástupci majority zpravidla nemají problémy s romskými rodinami, které znají ze svého domu. Pokud problémy někde byly, jednalo se o jednu dvě rodiny, které však obtěžovaly pouze své bezprostřední sousedy. Většina rozhovorů se při zmínce o soužití stočila na konflikty ve veřejném prostoru. V případě sídliště Výšina šlo zejména o dětské hřiště. Pokud jej využívají Romové, majorita už jej využívat nechce, a naopak. Množství respondentů poukazovalo také na větší skupiny Romů, které ostatním kolemjdoucím nahánějí strach, a na hlasitou komunikaci, kterou mezi sebou romští obyvatelé vedou.

³³ Do těchto částek už jsou započítány poplatky a energie.

Ubytovna

Na sídlišti se jako rizikové jeví zejména již probíhající podnikatelské aktivity pronajímatelky zaměřující se na romské rodiny odkázané na sociální dávky, ale také potenciální hrozba v podobě bývalé podnikové ubytovny na adrese Horská 548. O odkupu objektu původně uvažovalo město, nicméně nakonec jej pořídili zájemci z Liberce. Nyní je na internetu nabízen k prodeji s následující informací:

„Budova má 5 podlaží, v přízemí je vstupní hala s recepcí, pokoje a byt správce. V každém patře je 20 pokojů s balkonem a mají společné toalety a sprchy na patře. Je hotový projekt na přestavbu na bytový dům s ca. 50 byty o velikosti ca. 30m². Je možné také využít na hospic, domov důchodců, nebo ubytovnu. Objekt je napojen na elektřinu, obecní vodovod a kanalizaci. Topení je dálkové pro celý objekt s vlastním novým výměníkem a je možné regulovat každé patro zvlášť. Budova má novou střechu. V domě je výtah. Dům je napojen na PCO. Celková plocha pozemku se zastavěnou plochou má 3088m².“

Shrnutí

Sídliště Výšina představuje místo s vysokou koncentrací obyvatel, včetně těch, kteří se potýkají s ekonomickými a sociálními problémy, což nemusí být hned zjevné. Sociální vyloučení je díky uniformitě zástavby a větší míře anonymity částečně skryté. Stojí za prozkoumání, zda jsou obyvatelé dobře informováni o nabídce sociálních služeb, zda je umí využívat a zda tyto služby odpovídají jejich potřebám (viz dále). Populace sídliště se díky generační obměně a demografickému vývoji proměňuje, na což jsou zejména starousedlíci obzvláště citliví. Přibývá lidí, kteří nemají k místu vybudovaný vztah, přibývá vyhozeného nábytku na veřejném prostranství a přibývá romských rodin. Tato transformace s sebou bezesporu nese různá rizika, kterým je vhodné předcházet. V oblasti soužití pomáhají snižovat obavy opatření, která přinášejí určité garance, či možnost dovolání, čímž omezují pocit bezmoci. Co se týče samotného ubytovávání chudých, a třeba i romských rodin, ukazuje se, že do značné míry zde garance plateb ze strany ÚP ČR funguje jako faktor, který (alespoň pro pronajímatele) obavu z neplacení nájmu snižuje. Stejně tak jsou obavy pronajímatele nižší, pakliže jsou na nájemníky dobré reference, případně pokud dlouhodobě spolupracují s nějakou sociální službou. Je však vhodné vytvořit podobné „jistoty“ i pro sousedy a ostatní obyvatele sídliště. Jeden respondent například volal po službě, která by pomáhala řešit hluk u sousedů po 10. hodině, jiný po dozorové službě u hřiště.

Ve srovnání se sídlišti, která ASZ sleduje v jiných obcích, nepředstavuje sídliště Výšina příliš problematickou lokalitu. Ačkoliv se zde „podnikání s chudobou“ v jisté míře objevuje, není tak masovým jevem, jako například v Ústeckém kraji. Taktéž jsme nezaznamenali problémy se štěnicemi, hlodavci a vysokými nedoplatky do fondu oprav a za energie, které by ohrožovaly dodávky do celého domu.

3.1. Migrace

Mluvíme-li o lokalizaci populace ohrožené sociálním vyloučením, je nutné zmínit i téma migrace.

Romské rodiny

Na Tanvaldsku se setkáváme s vysokou mírou migrace zejména romských rodin. Jak ukázala například specifická studie pro ASZ zabývající se migrací v nedalekých Velkých Hamrech, naprostá většina oslovených romských rodin má v regionu kořeny a v minulosti se v jeho rámci stěhovala často po stejných adresách, s nimiž ji pojily příbuzenské vazby. Obdobný vzorec se objevoval i mezi respondenty v našem šetření. Z 12 romských domácností se pouze jediná v posledních deseti letech nestěhovala. 8 z nich se pak stěhovalo za posledních 5 let alespoň jednou a zejména v rámci regionu. Vazbu na Tanvaldsko potvrdila i vedoucí evidence obyvatel v Tanvaldu: „*Tady je to takový trojúhelník. Přicházejí sem, ale jsou to pořád ti samí, kolují tady po okolí... když zjistí, že jim pracák nějaké bydlení neproplatí, zvládají se přestěhovat i dvakrát měsíčně*“. Podle evidence obyvatel se od začátku roku 2016 do 27. září přistěhovalo na adresu v Tanvaldu 153 lidí, zatímco 200 jich za tuto dobu odešlo. Z příchozích pak 45 byli Romové (cca 10-12 rodin), přičemž 20 z nich pracovníci úřadu znali. Naopak 43 Romů během sledované doby z Tanvaldu odešlo. V případě přistěhovalých tedy Romové tvořili téměř třetinu, v případě odstěhovaných přibližně čtvrtinu z celkového počtu. Nejčastěji prý směřují na Žákou 425 a na Krkonošskou 156, 187.

Migrace mimo region

Ačkoliv se většina romských rodin pohybuje hlavně mezi Tanvaldem, Desnou, Smržovkou, Velkými Hamry a Plavou, podle některých respondentů sílí i migrace z jiných částí republiky a ze Slovenska. Jako „bránu“ do regionu označovali zejména Žákou 425, kde tyto obyvatele majitel přijímá. Nepodařilo se nám však sebrat data, která by toto tvrzení výrazně podpořila³⁴. Kontaktní pracoviště ÚP ČR v Tanvaldu v současné době eviduje pouze 12 jednotlivců a jednu šestičlennou rodinu, celkem tedy 18 osob slovenské národnosti, kterým bylo uděleno povolení k pobytu od cizinecké policie. Zda a v jaké míře se jedná o Romy, informace nemáme. Je samozřejmě pravda, že ne všichni Slováci musejí být registrováni, v takovém případě ale nemají nárok na dávky v hmotné nouzi. Budťo je tedy nepotřebují, anebo si zajišťují obživu jiným způsobem. Přestože se tedy někteří nedostali do přehledu Úřadu práce, nezdá se příliš pravděpodobné, že by migrace ze Slovenska, navíc organizovaná, představovala nějak masový jev³⁵. Jako možné vysvětlení stížností na aktuální imigraci slovenských Romů je delší časový horizont, o němž místní uvažují jako o „aktuálním dění“. Například z rozhovoru s asistenty prevence kriminality vyšlo najevo, že zmíněných cca 20 rodin slovenského původu se do regionu nastěhovalo v průběhu posledních 10-15 let. Co se týče migrace sociálně slabých mimo region, určitou představu můžeme získat díky přehledu v tabulce č.7.

³⁴ Neúspěchem skončila např. žádost o data Cizinecké policie.

³⁵ Při terénním šetření jsme narazili pouze na dvě slovenské domácnosti, které se do Tanvaldu přistěhovaly v nedávné době.

Tabulka č. 7: Počet přestěhovaných³⁶ uchazečů o zaměstnání v závislosti na obci trvalého pobytu

Obec trvalého pobytu	2011		2012		2013		2014		2015	
	Odstěhování	Přistěhování	Odstěhování	Přistěhování	Odstěhování	Přistěhování	Odstěhování	Přistěhování	Odstěhování	Přistěhování
Albrechtice v Jizerských horách	0	2	0	3	0	0	0	1	1	2
Desná	2	7	3	17	3	19	5	4	0	8
Harrachov	0	12	5	1	3	2	4	0	2	1
Jiřetín pod Bukovou	1	1	0	14	0	11	1	3	0	4
Kořenov	1	1	2	2	0	1	0	2	0	1
Plavy	4	1	0	3	2	3	0	1	0	4
Smržovka	3	10	3	74	2	79	2	41	1	37
Tanvald	12	8	4	22	6	23	8	15	6	19
Velké Hamry	1	3	2	3	2	9	1	5	5	5
Zlatá Olešnice	1	0	0	3	2	1	1	1	0	1
Celkem	25	45	19	142	20	148	22	73	15	82

Tabulka předkládá počet osob v evidenci ÚP ČR, které se přistěhovaly a odstěhovaly přes hranice působnosti Kontaktního pracoviště Tanvald³⁷ za posledních 5 let. V pětileté perspektivě je pozorovatelný vyšší pohyb osob v evidenci uchazečů o zaměstnání pouze v letech 2012 a 2013, a to zejména ve Smržovce a částečně v Desné. V posledních dvou sledovaných letech se situace spíše stabilizuje, nicméně trend, kdy se do regionu přestěhovávají uchazeči o zaměstnání, přetrvává.

Faktory migrace

Migraci samozřejmě ovlivňuje celá řada faktorů. V obcích, s nimiž má ASZ zkušenost, bylo možné z tzv. pull-faktorů vyzorovat jako významné dva: 1) nabídka bytů pro osoby závislé na dávkách³⁸ a v případě romských rodin 2) existence rodinných vazeb. Předpokládáme, že v Tanvaldu dominují také. Všichni z našich respondentů, kteří se přistěhovali na současnou adresu v horizontu 10 let, měli v okolí rodinu, nebo partnera. V loňském roce jsme zaznamenali napříč republikou zaznívat argument, že lákadlem je i špatná hospodářská situace v obci, tj. že jde o stěhování za „ne-praci“. Ačkoliv je pravdou, že pro sociálně vyloučené osoby často oficiální práce nemusí být z různých důvodů, např. exekucím a dostupnosti práce na černo atraktivní, nedomníváme se však, že by šlo o příliš silný faktor. Pomineme-li skutečnost, že zmiňovaný argument zazníval i v obcích, které si v rámci kraje

³⁶ Uchazeči o zaměstnání, kteří byli odstěhováni/přistěhováni na/z jiný/jiného ÚP nebo dislokovaného pracoviště

³⁷ Jsou započítány i osoby, které spadaly pod dislokované pracoviště v Železném Brodě, byť formálně pod tanvaldskou pobočku spadá.

³⁸ Kromě deklarované ochoty ubytovat i Romy, nezaměstnané osoby, komunikovat s Úřadem práce, dostupnost zvyšuje i absence kaucí.

nevedou nijak špatně³⁹, a že situace na trhu práce nemůže být rozhodující pro osoby, které fungují mimo něj⁴⁰, spatřujeme hlavní argument v tom, že stěhování u dané cílové skupiny je v naprosté většině případů vyvoláno akutními push-faktory. Zejména jde o ztrátu bydlení způsobenou např. neplacením nájmu, konflikt s partnerem či zrušení ubytovny. V minulosti na Tanvaldsku k většímu pohybu sociálně slabých rodin došlo např. u příležitosti zrušení lokality „Kartouzy“ a „Mezivodí“ ve Velkých Hamrech, či „Dlouháku“ v Tanvaldu. Jedná se tedy zpravidla o situace, kdy je třeba najít náhradní bydlení rychle a nezbývá čas na analýzy trhu a oslovování realitních kanceláří v cizím městě. Na případy stěhování, které by bylo motivováno snahou o zlepšení kvality bydlení, jsme však při šetření na Tanvaldsku narazili též, a to když šlo o stěhování na sídliště Výšina, anebo ze Žákovy 425.

4. Zadluženost

Tato kapitola se věnuje faktoru, který přispívá k sociální exkluzi významnou měrou. Dlouhodobě neřešená předluženost, zejména pokud dospěje do fáze uvalení exekuce, klíčovým způsobem ovlivňuje, zda se takto postiženým jednotlivcům vyplatí oficiálně pracovat na legálním trh práce⁴¹, a také má vliv na stabilitu bydlení. Splátka dluhu či exekuční srážka, může vyvolat propad v rozpočtu a vyústit v nezaplacený nájem. Některé rodiny se zase snaží před dluhy, byť marně, utéct a být opouští „dobrovolně“. V neposlední řadě nahrává předluženost lidí neoficiálním strukturám a hledání mnohdy pochybných řešení. Zadluženost je problémem celorepublikovým. Poslední aktuální informace hovoří o tom, že v exekuci se nachází přibližně 10 % občanů České republiky. Více než 120 tisíc osob má 10 a více exekucí. O předluženosti se zpravidla hovoří, už když počet exekucí na osobu čítá 3 a více. Předlužených je v České republice přibližně půl milionu lidí. Tato čísla každoročně narůstají. Co se týče obce Tanvald, od exekutorské komory máme k dispozici pouze celkový počet exekucí vymáhaných soudními exekutory a výši vymáhané jistiny – přehled nabízí tabulka č.8. Region se jednoznačně nachází vysoko nad celorepublikovým průměrem, kdy podíl osob s exekucí ku celkové populaci činí 7,9 %.

Tabulka č. 8: Počet exekucí v roce 2016⁴²

Obec	Tanvald
Počet exekucí	4227
Celková vymáhaná jistina	226 milionů Kč
Počet osob v exekuci	833
Podíl těchto osob na celkové populaci	12 %

³⁹ Např. v Děčíně v rámci Ústeckého kraje

⁴⁰ Na druhou stranu je pravda, že pokud je práce dostatek, je pro Úřad práce ČR snazší vyvíjet na uchazeče tlak, aby do práce nastoupili.

⁴¹ Více např. studie Kdy se práce vyplatí, ASZ, 2015.

⁴² Zdroj: data české exekutorské komory

K uvedeným datům je třeba dodat, že nezahrnují pohledávky vymáhané finančním úřadem, Českou správou sociálního zabezpečení a většinou zdravotních pojišťoven, které se řídí správním řádem. Uvedená částka zase nezahrnuje odměny exekutorů, advokátů, náhrady a daň (viz níže). Ačkoliv nejsou dostupné detailnější informace o struktuře exekucí, lze předpokládat, že se nebudou příliš lišit od těch celorepublikových. V tom případě bude mít přibližně 60 % z těchto lidí 3 a více exekucí a lze je považovat za předlužené. V případě Tanvaldu to činí při celkovém počtu 833 osob s exekucí přibližně 500 předlužených, tedy zhruba 6,5 % populace obce. Zajímavý je také údaj o počtu uchazečů o zaměstnání, na něž je uvalena exekuce. Těch bylo v rámci ORP 192, což je přibližně 20 % všech uchazečů o zaměstnání.

Tabulka č. 9: počet osob v insolventi

obec	Počet osob v insolventi
Tanvald	93

Na řešení předluženosti v současné době neexistuje jiný nástroj než institut oddlužení. Dluhové poradenství poskytuje v regionu v rámci sociálních služeb jednak spolek D.R.A.K. a Romodrom, nicméně pouze na elementární úrovni⁴³. Pracovnice D.R.A.K.u proto u složitějších případů, včetně insolvence, odkazují klienty na poradnu spolku Děčko Liberec, který sídlí až v Jablonci nad Nisou. V zásadě panuje mezi institucemi shoda v tom, že v současné době na Tanvaldsku profesionální specializovaná dluhová poradna chybí. Navzdory navázané spolupráci evidoval D.R.A.K. v roce 2015 pouze 7 klientů z Tanvaldu. Dodejme, že ve stejném roce podalo pouze 5 % klientů této organizace návrh na oddlužení.

4.1. Dluhy na obcích

Ačkoliv většina exekuvovaných dluhů vzniká na základě půjček nebankovních společností jako např. Provident Financial, Home Credit, Cofidis, Proficredit, Zaplo, Zonky apod. a neuhrazení služeb telefonních operátorů a dodavatelů energií, zaměříme se na dluhovou politiku obce. Zejména proto, že jsou to jediní věřitelé, kteří jsou součástí lokálního partnerství a kteří mají zájem zadluženosti svých obyvatel předcházet.

Bohužel nám do doby sepsání této zprávy nebyla dodána kompletní data z ekonomického oddělení městského úřadu v Tanvaldu. Víme ale, že dluh vůči všem obcím každoročně narůstá. Struktura dluhu je v každé obci odlišná a odvíjí se zejména od způsobu, jakým jednotlivé obce nakládají s obecními byty. Zatímco město Tanvald převedlo v devadesátých letech prakticky celý svůj bytový fond pod dceřinou společnost TABYS s.r.o. (viz tabulka č. 13 a 14), a dluhy za neplacení nájmu tedy nenarůstají, tak například ve Smržovce i v Desné si byty ve vlastnictví ponechali. Největší položkou, která zároveň zahrnuje největší počet osob, jsou však nedoplatky spojené s poplatky za svoz odpadu. Současný dluh na místních poplatcích za svoz odpadu v Tanvaldu je 2, 5 milionu Kč.

⁴³ Jeden z respondentů nám prozradil, že se exekuce pokoušel řešit i ve spolupráci s Oddělením sociálních věcí a sociálních služeb.

4.2. Dluhy za svoz odpadu v Tanvaldu

Podle informací podaných pracovníky ekonomického oddělení MěÚ Tanvald lze zhruba jednu třetinu neplatičů označit za dlouhodobé a zdaleka nejde jen o lidi, které by šlo označit za sociálně slabé. Vymáhání těchto dluhů je však časově velice náročné a nepříliš efektivní. S vedoucím oddělení jsme odhadli, že tuto agendu obsáhne jeden celý úvazek, byť je rozložený mezi více zaměstnanců. Přes vynaložené úsilí každý rok z cca 3, 5 milionů Kč, které město za nakládání s odpady vydává, se přibližně 350 000 Kč nedaří získat od obyvatel města. Dluhy za svoz odpadu doposud nebyly předávány exekutorům, nicméně vedoucí oddělení je rozhodnut od roku 2017 tuto praxi změnit. Kromě důvodů zmíněných výše, hraje roli i to, že postoupením celé věci exekutorům chce úřad i lépe prokázat, že jako řádný hospodář vyčerpал všechny dostupné možnosti.

Ačkoliv jsou tyto pohnutky pochopitelné, domníváme se, že zapojením exekutorů do vymáhání pohledávek spojených s odpadovým hospodářstvím povede zejména k destabilizaci životní situace široké skupiny lidí a hlubšímu propadu těch, kteří již finanční problémy mají. Vstupem exekutora do procesu se totiž vymáhaná částka od té dlužné rázem řádově liší, jak ukazuje schéma č.2 na následující stránce. Z 500 korun, což odpovídá roční výši poplatku za odpad může dluh vyšplhat na více než 10 000 Kč. To už je částka, kterou si ekonomicky slabší rodiny nemohou dovolit vydat, aniž by ohrozily placení nájmu, anebo využily půjčky. Kromě otázky přiměřenosti takového opatření, zvláště v situaci, kdy se exekuce týkají přibližně 10 % obyvatel zmíněných obcí, jsou na místě také pochyby o jeho efektivitě. Podle informací vedoucího ekonomického odboru byl v minulosti zkušebně exekutorům předán určitý objem pohledávek vyhodnocených jako obtížně vymahatelné. V tomto případě se ukázalo, že ani soudní exekutoři dlužné částky nevymohli, i když je možné, že u neplatičů, kteří „mají co ztratit“ by byli úspěšnější.

Schéma č.2: Nárůst nákladů na vymáhání dluhů po zapojení exekutora

Fáze	Položka	Částka v Kč	Celková vymáhaná částka
Dluh na obci	Místní poplatek za svoz odpadu	500	500 Kč
Vydání platebního rozkazu	Úkonová odměna advokáta (minimálně 3 úkony)	Minimálně 900	Pokud dlužník stihne zaplatit předtím, než se platební rozkaz předá exekutorovi, zaplatí: 2 125 Kč
	Poplatek za formulářovou žalobu	400	
	DPH 25 %	325	
	Celkem	1625	
Exekuční řízení	Poplatek za zastoupení v exekučním řízení	484	Pokud dlužník zareaguje na exekutorovu výzvu k zaplacení do 14 dnů, pak exekutorovi náleží pouze 50 % odměn a náhrad. Dlužník zaplatí: 7 156 Kč
	Odměna exekutora (v případě bagatelní částky do 10 000 Kč se používá paušál)	3000	
	Paušální náhrada hotových výdajů	3500	Pokud dlužník nezvládá zaplatit do 14 dnů, pak zaplatí: 10 734 Kč
	DPH 25 %	1625	
	Celkem	8609	

V případě řešení nedoplatků za svoz odpadů lze přistoupit i k jiným opatřením. Obdobný problém řešilo například i město Mimoň. Se svými 6 500 obyvateli je téměř stejně lidnaté jako Tanvald. Podobně i zde se podle informací finančního odboru každoročně nevybralo cca 300 000 Kč. V roce 2013 se však nechalo město inspirovat Prahou, která svoz odpadu financuje podle § 17b zákona č. č.185/2001 Sb., o odpadech, zatímco Mimoň tehdy, stejně jako Tanvald dnes (stejně jako Desná i Smržovka), vybírala místní poplatek podle § 10b zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích. Rozdíl spočívá zejména v tom, že se plátcí namísto trvale hlášených obyvatel stávají majitelé nemovitostí, kteří si svoz odpadu kupují jakožto službu. Podle informací mimoňského úřadu přinesla změna řadu výhod:

1. Odpadla nutnost evidovat pečlivě všechny občany a jejich platební morálku. Majitelů nemovitostí je méně a jsou snadněji dohledatelní
2. Vymáhání je jednodušší. V krajním případě lze zastavit nemovitost
3. Vybíraná částka stoupla přibližně o 10%, tedy přibližně na 3 320 000 Kč

Rizika spojená s tímto systémem souvisí zejména s ochotou majitelů domů objednávat adekvátně velké kontejnery. Obavy mimořádného úřadu se v tomto ohledu ale nenaplnily. Problematický je údajně pouze jeden dům.

4.3. Doporučení

- Výrazné navýšení kapacit odborného sociálního poradenství pro oblast dluhové problematiky včetně rozšíření nabídky zpracování insolvenčních návrhů.
- Výrazné navýšení kapacit terénní sociální práce.
Zabezpečení možnosti využití bezplatné právní pomoci pro NNO a občany se specializací na dluhovou problematiku.
- Vytvoření platformy pro výměnu a sdílení informací mezi různými subjekty zainteresovanými v dluhové problematice (sociální a ekonomický odbor města, poskytovatelé sociálních služeb a jiné NNO, zaměstnavatelé, úřad práce, insolvenční správce, soud, policie, advokát aj.).
- Průběžné vzdělávání sociálních pracovníků města v oblasti dluhové problematiky (ideálně odborníky z ambulantních dluhových poraden).
- Výraznější propagace bezplatného dluhového poradenství.
- Tvorba a šíření osvětových kampaní z hlediska ochrany spotřebitele.
- Aktivní vystupování proti nelegálním službám komerčních dluhových poraden či oddlužovacích společností.
- Lepší a efektivnější propojení sociálního odboru města a ambulantních forem dluhového poradenství.
- Navázání užší spolupráce s ekonomickým odborem města a nastavení pravidel pro vydávání potvrzení o dlužných částkách vůči městu.
- Změna způsobu platby za svoz odpadu
- Nevyužívání exekutorů v případě vymáhání plateb za svoz odpadu

5. Bydlení

Specifika jednotlivých lokalit byla představena v předešlých kapitolách, tato se bude věnovat možnostem klíčových aktérů ovlivňovat situaci v oblasti bydlení.

5.1. Obecní byty

Tabulka č. 11: přehled obecních bytů

Obec	Počet bytů
Tanvald	64

Tanvald naprostou většinu svého bytového fondu převedl pod dceřinou společnost TABYS s.r.o., která byty kompletně spravuje, včetně výběru nových nájemníků. Tato situace je poměrně unikátní, neboť v rámci České republiky si obce pravomoc vybírat nájemníky zpravidla ponechávají. Ve vlastnictví Tanvaldu tak zůstávají dva objekty domu s pečovatelskou službou, jejichž obsazování spadá do kompetence Oddělení sociálních věcí a sociálních služeb MěÚ. Dále město vlastní bytový dům na Poštovní 135 a dům na Hlavní 1309, kde se nacházejí 2 byty, které jsou vyčleněny jako krizové. Další byty jsou v objektech příspěvkových organizací a 6 zaměstnaneckých bytů najdeme v objektu školy na Šumberku.

Tabulka č.12: Výše nájemného v obecních bytech Tanvaldu

Typ	Cena
DPS	33 Kč/m ²
DPS – zrekonstruované byty	43 Kč/m ²
Obecní byty	43 Kč/m ²
Obecní byty – vyšší standard	54 Kč/m ²

Tanvald má k dispozici relativně vysoký počet bytů různých dispozic a různé kvality rovnoměrně rozmístěných v území, což představuje dobré východisko pro řešení bytové problematiky. Na Tanvaldsku se potvrzují zjištění z jiných obcí, kdy nejméně rizikové jsou z hlediska řešení sociálního vyloučení obecní byty a byty družstev, které nad nimi mají rovněž velkou míru kontroly. Úkolem lokálního partnerství by jistě měla být evaluace mechanismů přidělování bytů a prevence ztráty bydlení a sousedských konfliktů.

Tabulka č.13⁴⁴: Byty na území obce Tanvald

Obec	Tanvald
Celkový počet bytů na území	3177
Nájemní byty	881
V osobním vlastnictví	1321
Družstevní byty	232
Podíl bytů pod kontrolou obce	9,7 %

⁴⁴ Zdroj: ČSÚ, sčítání lidu, bytů a domů 2011

5.2. Byty ve vlastnictví TABYS s.r.o.

Klíčovým hráčem v oblasti bydlení je firma TABYS s.r.o., která je dceřinou společností ve stoprocentním vlastnictví města Tanvald. TABYS spravuje obecní byty městům Tanvald, Smržovka, Zlatá Olešnice, Plavy a Josefův Důl a zejména byty vlastní. Dále poskytuje správcovské služby pro různá SVJ - tyto byty představují zhruba 70 % všech ve správě. TABYSu byla do vlastnictví převedena značná část tanvaldského obecního bytového fondu. V současné době je v majetku firmy 246 bytů. Jejich rozmístění v rámci Tanvaldu zachycuje mapa č. 7.

Mapa č. 7: Byty vlastněné TABYS s.r.o.

Z přehledu je zřejmé, že naprostou většinu bytů nalezneme na sídlišti Výšina. TABYS disponuje byty různých dispozic, včetně úctyhodného počtu bytů v kategorii 3 + 1, což umožňuje reagovat na poptávku prakticky všech cílových skupin. Jedinou méně zastoupenou kategorií jsou byty 2+0. Celkový přehled nabízí tabulka č.14.

Tabulka č.14: Dispozice bytů TABYS s.r.o.

Velikost bytu	Počet bytů
1+0	24
1+1	48
2+0	12
2+1	59
3+1	103
Celkem	246

Většina uzavřených nájemních smluv je staršího data a udržují nájemné na nízkých hodnotách. Ve 138 bytech se platí 33 Kč/m², v 86 pak pouze o deset korun více. Jen 9 bytů přesahuje hranici 50 Kč/m². Navýšení sazby v těchto případech umožnilo pouze sepsání nové smlouvy. U platných stávajících smluv zákon umožňuje zvyšovat výši nájmu pouze o několik korun ročně. Aniž bychom měli k dispozici detailní analýzu bytového fondu, domníváme se, že naprostá většina bytů sotva pokryje náklady, které jsou spojené s jejich údržbou a provedením zásadních oprav v budoucnu.

Jak již bylo zmíněno, pravomoc výběru nájemníků náleží jednateři firmy. Případní zájemci musí vyplnit formulář, kde mimo jiné uvedou požadovanou velikost bytu, zaměstnání, počet osob v domácnosti. V případě, že se nějaký byt uvolní, kontaktují se zájemci o danou kategorii. Posouzení zájemců nepodléhá žádným formálním pravidlům. Z rozhovorů však vyšlo najevo, že jednatel firmy se snaží o žadatelích zjistit co nejvíce informací prostřednictvím známostí na městském úřadu a v dalších institucích. Úspěšní žadatelé musí ještě složit kauci ve výši měsíčního nájmu a přepsat na svoji osobu dodávky energií.

Během roku 2015 bylo uvolněno 12 bytů víceméně napříč všemi kategoriemi. Žádosti TABYS evidoval v témže roce 40, což jednatel společnosti během rozhovoru interpretoval tak, že o obecní byty není velký zájem. Je otázka, zda by zájem nebyl větší, kdyby se bytů uvolňovalo víc. Zájem obyvatel by proto stálo za to ověřit pomocí šetření. Co se týče romských rodin a sociálně slabých, navzdory neexistenci formálního vymezení sociálních bytů a pravidel jejich přidělování se v minulosti řada rodin z nevyhovujícího bydlení do bytů TABYSu dostala, dokonce i z takové adresy, jakou je Žákova 425. Na tyto případy jsme během terénního šetření narazili. Pracovnice oddělení sociální práce a sociálních věcí MěÚ nám potvrdila, že TABYS na jejich doporučení a přímlyvy reaguje. Rovněž jsou brány v potaz vyjádření OSPOD, tajemníka a zaznamenali jsme i případ, kdy byla zohledněna účast na veřejně prospěšných pracích u Technických služeb města. Podle odhadu jednatele společnosti TABYS poskytuje společnost bydlení přibližně 25 romským rodinám, kteří tedy využívají přibližně 10% bytového fondu. Dosavadní způsob přidělování bytů tedy nelze v žádném případě označit za protiintegrační.

V rozhovoru pracovníci TABYS zmínili i obtíže, které správa některých objektů obsazených sociálně vyloučenou populací přináší: „*Práce s tímhle domem je složitější, jeden vezme práci*

za pět... řešíte sousedské spory⁴⁵, pořád něco chtějí, městu vadí odpadky ... technik tam chodí tak jednou za dva tři dny“. V těchto objektech byla dříve snaha ustanovit zástupce z řad místních, který by na pořádek v domě dohlédl, nicméně skončila neúspěšně. U některých nových nájemníků je problém zajistit dodávku energií, neboť již mají dluhy u většiny dodavatelů. Jedná se nicméně o výjimky. Více se objevují případy dlužníků – těch je přibližně 20 do roka, přičemž exekuce jsou podávány 1 až 2krát do roka. TABYS dluhy sám vymáhá, nicméně město Tanvald ušlý zisk hradí. Z obav o stav bytového fondu jednatel TABYS v rozhovoru uvedl, že uvažuje o zvýšení kauce a má rovněž obavy z nájemníků v exekuci.

5.3. Byty soukromých pronajímatelů

V souvislosti se sociálně vyloučenou populací je třeba brát zřetel na ochotu pronajímatelů umisťovat do svých bytů danou cílovou skupinu. Na jednom pólu se nacházejí tzv. „podnikatelé s chudobou“, kteří svoji živnost staví na pronajímání neadekvátního bydlení za přemrštěné ceny, o nichž vědí, že je uhradí Úřad práce ČR ve formě dávek na bydlení. Na druhém pólu pak najdeme pronajímatele, kteří osobám bez práce a zejména Romům pronajmout byt odmítají. Co se týče první skupiny, není na Tanvaldsku zatím příliš rozšířená – během šetření jsme se setkali se třemi čtyřmi jmény. Kromě vlastnictví problematických domů se zvýšil zájem o prodávané byty na sídlišti. Ze srovnání se situací na Mostecku a Chomutovsku, kdy takto orientovaní podnikatelé vlastní stovky bytů zamořených štěnicemi a šváby a kde se nájemníci střídají běžně po třech měsících, vychází Tanvaldsko velice dobře. Druhá skupina je nepochybně zastoupena mnohem silněji. Zaměstnanci oddělení dávek hmotné nouze ÚP ČR potvrzují, že pro romskou rodinu je najít slušné bydlení dost obtížné a na trhu s bydlením se setkávají s diskriminací. Je velice pravděpodobné, že řada pronajímatelů se raději vyhne nezaměstnaným či zadluženým. Jak dokládají výdaje na doplatky na bydlení, příjemci dávky z řad majority platí v naprosté většině případů nájemné obvyklé výše, zatímco romským příjemcům pronajímatelé nastavují maximální výši nájmu, která je ještě dávkami pokryta⁴⁶. Romové se tedy do běžného nájmu dostávají na Tanvaldsku zřídka. Dostáváme se tak ke třetí skupině pronajímatelů. Poslední dobou sílí skupina těch, kteří jsou ochotni podstoupit riziko, či překonat předsudky, aby byt obsadili a nemuseli jít s cenou příliš dolů. Právě na sídlišti Výšina se díky generační obměně stále větší počet bytů nachází v rukou lidí, kteří nemají v úmyslu v nich sami bydlet a hledají spolehlivé či alespoň „výnosné“ nájemníky, případně zájemce o koupi. Tento stav nahrává na jednu stranu podnikatelům s chudobou, na stranu druhou představuje příležitost. Pokud by město mělo zájem rozšířit bytový fond (byť prostřednictvím TABYS s.r.o.), představuje skupování jednotlivých bytů cestu, jak zabránit vyšším koncentracím sociálně vyloučených osob v jenom domě. Tento postup je výhodný i pro zbylé obyvatelé domů, neboť v případě konfliktů s nájemníky mohou nalézt v městském úřadu (případně TABYS s.r.o.) zastání a seriózního partnera pro řešení nastalých problémů, zatímco daným způsobem orientovaní podnikatelé bývají v tomto ohledu méně nápomocní.

⁴⁵ Zaznamenali jsme, že technik komunikuje i se sociálním odborem.

⁴⁶ Nejvyšší doplatek na bydlení vyplácený kontaktním pracovištěm ÚP Tanvald je 12 100 Kč

Tabulka 15: obydlenost bytů na území obce

Obec	Tanvald
Obydlené byty	2 963
Neobydlen obvykle	224
Rekreační byty	107

5.4. Shrnutí a doporučení

- Obec kontroluje relativně velký počet bytů
- Na území se nachází velký počet volných bytů
- Je však nedostatek standardních bytů dostupných pro Romy a mladé rodiny
- Vzhledem ke značné provázanosti regionu možná stojí za zvážení větší provázanost bytových politik obcí
- Evaluace mechanismů přidělování, prevence ztráty a řešení sousedských konfliktů
- Zřízení institutu domovníka ve vybraných objektech.

6. Sociální práce

6.1. Poskytovatelé sociální práce na Tanvaldsku⁴⁷

Představujeme zde stručný přehled poskytovatelů sociální práce, kteří v Tanvaldu přicházejí do styku s cílovou skupinou sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených osob, a pomáhají řešit její problémy.

Odbor sociální práce a sociálních služeb města Tanvald

Odbor zajišťuje výkon sociální práce v Tanvaldu, Desné i Smržovce. V době šetření zde pracovali pouze dva zaměstnanci – vedoucí odboru a sociální kurátorka⁴⁸. Při rozlehlosti území a agendy, která zahrnuje mimo jiné i zajišťování provozu Domu s pečovatelskou službou, pečovatelské služby v Penzionu pro seniory, plánování rozvoje sociálních služeb, komunitní plánování, správní činnosti ve zdravotnictví, kurátorskou činnost a sociální prevenci, je zřejmé, že odbor nemůže garantovat intenzivní práci s cílovou skupinou v terénu. Na druhou stranu platí, že vedoucí odboru má detailní přehled o situaci v problémových domech a potřebných rodinách. Poskytnuté materiály byly zpracovány svědomitě a jsou na vysoké úrovni.

Romodrom o.p.s

Romodrom poskytuje terénní program pro osoby ohrožené sociálním vyloučením. Pracovníci poskytují poradenství a další pomoc zejména v oblasti psaní dokumentů (žádostí, návrhů), zprostředkování kontaktu na návazné služby, asistence při jednání s úřady, pomoc při

⁴⁷ Kapitola obsahuje pasáže převzaté z Výroční zprávy o realizaci protidrogové politiky obce za rok 2015.

⁴⁸ Odbor má být v dohledné době posílen o jednoho pracovníka

hledání bydlení nebo práce, dluhové poradenství apod. Nejvíce klientů organizace nalezneme ve Velkých Hamrech. O klientele v Tanvaldu však nemáme bližší informace a nejsou dostupná ani dalším aktérům s poukazem na ochranu klientů. Kromě terénních programů pořádá organizace i jednorázové akce jako například Dětský den v Tanvaldu, který zahrnoval soutěže ve zpěvu, házení šipek, jízdě na kole apod.

Oblasní charita Most

Organizace zajišťuje provoz nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Detailně se touto službou zabývá vstupní analýza oblasti vzdělávání, kterou zpracovala ASZ rovněž na počátku svého působení v regionu.

Most k naději

Poskytuje terénní program v Tanvaldu, Smržovce a Desné zaměřený na uživatele omamných a psychotropních látek. Distribuuje Harm Reduction materiál a poskytuje zdravotní a sociální poradenství, provádí testování na HIV, syfilis a žloutenku.

Centrum zdravotně postižených

Poskytuje komplexní terénní a ambulantní služby pro rodiny s dětmi, má pověření k sociálně právní ochraně dětí, úzce spolupracuje s oddělením SPOD.

Občanské sdružení D.R.A.K.z.s.

Drak poskytuje hned několik sociálních služeb. Jejich přehled i s výší úvazku nabízí následující tabulka:

Tabulka č. 16: kapacity sociálních služeb Drak z.s.

služba	úvazek
SAS pro rodiny s dětmi	3 osoby/2 úvazky
SAS pro OZP a seniory	1 osoba/0,5 úvazku
Terénní programy	2 osoby/0,5 úvazku
Odborné sociální poradenství	1 osoba/0,25 úvazku

Spolu s Romodromem a Oblasní Charitou Most přichází Drak do kontaktu s cílovou skupinou v Tanvaldu nejčastěji. Zároveň byli jeho pracovníci ochotni sdělit nám informace o svém působení. Co se týče klientely SAS RD, informace o ní shrnuje tabulka č.17.

Tabulka č.17: Počet klientů SAS RD

rok	2015	2016
Tanvald	24	18
Sídlíště Výšina	7	11
Celkem	31	29

Většina klientů zahájila spolupráci s Drakem na doporučení OSPOD či sociálního odboru. Podle pravidel služby může být poskytována nejdéle dva roky. Mírný pokles klientů zaznamenaný v tabulce je způsoben tím, že v roce 2015 realizoval Drak na území Tanvaldu zakázku pro Liberecký kraj, která umožňovala zajistit větší personální kapacity. V současné době je Drak nucen z kapacitních důvodů zájemce o službu odmítat. SAS RD má dobré metodické vedení a nesnaží se pracovat s větším množstvím klientů na úkor snížené časové dotace na rodinu a snížené kvality služby.

OSPOD a ÚP ČR

Ačkoliv se nejedná o poskytovatele sociálních služeb, mají pracovníci obou institucí nesmírný podíl na stabilizaci situace sociálně vyloučených osob v regionu. V obou případech pak platí, že kvůli narůstající administrativě zbývá stále méně času na přímou sociální práci, což má za následek jednak menší vliv na životní situaci klientů, jednak vzrůstající tlak na pracovníky a práci přesčas. V době sepsání této zprávy ještě nebyly dodány podklady ze strany OSPOD – je třeba, aby byly posléze doplněny a byla vytvořena aktualizovaná verze této zprávy.

7. Zaměstnanost

V souvislosti s úpadkem textilního průmyslu se Tanvaldsko potýká s relativně vysokou nezaměstnaností. V Tanvaldu přesahoval podíl nezaměstnaných k 30. 11. 2016 8 %, ačkoliv v okrese Jablonec nad Nisou v této době dosahoval 4,8 %, v Libereckém kraji pak 5,0 % a v celé ČR 4,9 %. Za hlubší problém považují odborníci nedostatek pracovních příležitostí přímo v regionu. Zatímco nezaměstnaní na Tanvaldsku představují téměř třetinu (31 %) nezaměstnaných v okrese Jablonec nad Nisou, volná pracovní místa na Tanvaldsku tvoří pouze necelou pětinu (19 %) volných pracovních míst v tomto okrese. Mezi hlavní zaměstnavatele přímo na Tanvaldsku se řadí Kumpers Textil s.r.o. v Plavech, sklárna Preciosa Ornela a.s. v Desné, z hlediska nízkokvalifikovaných pracovníků je významná také firma FMM v Tanvaldu, která se zaměřuje na polotovary pro automobilový průmysl.

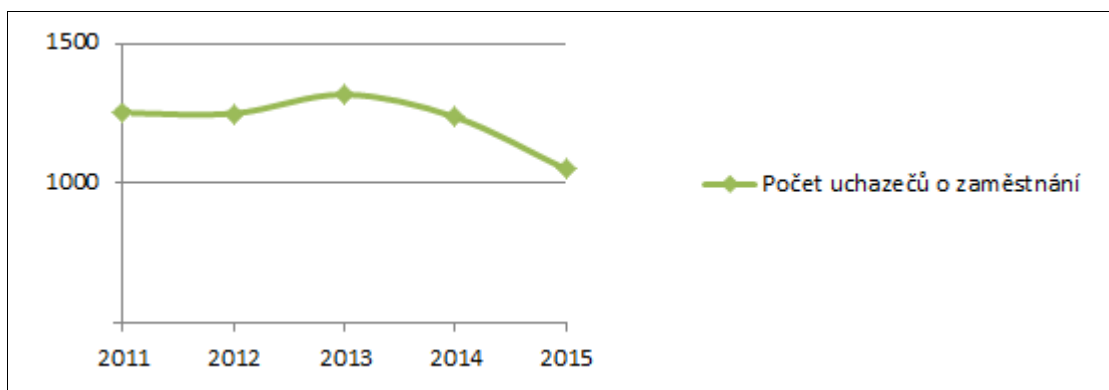
Dojíždění za prací ke vzdálenějším zaměstnavatelům komplikuje špatné dopravní spojení. Firmy navíc vnímají skladbu uchazečů o zaměstnávání na Tanvaldsku jako méně atraktivní z hlediska kvalifikace a pracovních návyků, tudíž zpravidla neuvažují o zavedení svozů zaměstnanců. Konkrétně rodičům s dětmi (a zejména samoživitelům) komplikuje dojíždění také skutečnost, že mateřské školy se o děti starají jen do 16 hodin, což vylučuje dojíždění do větší dálky nebo směnný provoz.

Přes popsané problémy lze s odezníváním ekonomické krize i na Tanvaldsku sledovat pozitivní trend (viz Graf č. 1). Přibývá pracovních míst a roste i poptávka po nekvalifikované pracovní síle.

Graf č. 1 Vývoj počtu uchazečů o zaměstnání na Tanvaldsku v letech 2011-2015

7.1. Veřejně prospěšné práce

Jedním z nástrojů, kterým mohou obce a další místní subjekty ve spolupráci s ÚP ČR pozitivně ovlivňovat zaměstnanost v území, jsou veřejně prospěšné práce. Jedná se o časově omezené pracovní příležitosti, jejichž cílem je umožnit uchazečům o zaměstnání obtížně umístitelným na trhu práce pracovat v době, kdy nemohou najít standardní práci. Úřady práce poskytují na základě dohody zaměstnavatelům mzdové příspěvky, maximálně však po dobu 12 po sobě jdoucích měsíců. Využívání popsaného nástroje v jednotlivých obcích na Tanvaldsku ukazuje Tabulka č. 18.

Tabulka č.18: Počty VPP v jednotlivých obcích na Tanvaldsku

Obec	Počet vytvořených pracovních míst k 26. 9. 2016	Počet umístěných uchazečů k 26. 9. 2016	Počet uchazečů o zaměstnání v dané obci k 31. 8. 2016
Albrechtice v Jizerských horách	0	0	16
Desná v Jizerských horách	4*	6	176
Jiřetín pod Bukovou	2	2	23
Kořenov	0	0	53
Plavy	11	11	27
Smržovka	8	8	172
Tanvald	24	23	364
Velké Hamry	19	22	125
Zlatá Olešnice	14	12	26

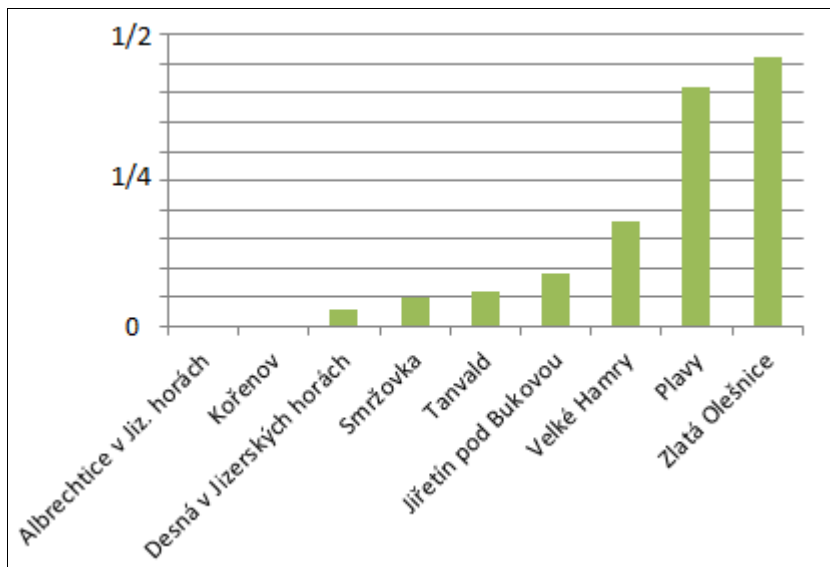
* Od 1. 10. 2016 navýšení 1 místo

Více nám o úsilí jednotlivých obcí prozradí srovnání počtu umístěných uchazečů s počtem uchazečů o zaměstnání v dané obci (druhý a třetí sloupec tabulky č. 18). Vizualizaci tohoto poměru pak představuje Graf č. 2.

Graf č. 2: Poměr uchazečů o zaměstnání k VPP

Nejaktivnější jsou ve vytváření pracovních pozic v režimu VPP obce Zlatá Olešnice a Plavy, jedná se o menší obce s menším počtem nezaměstnaných. Dobrých výsledků dosahují ovšem též Velké Hamry, v nichž už jsou počty nezaměstnaných srovnatelné se Smržovkou a Desnou. Tanvald si přes vysoký počet nezaměstnaných udržuje nejlepší poměr ze sledovaných tří obcí. Nemalý počet nezaměstnaných žije také v Kořenově, obec však VPP nezřizuje.

Kromě obcí (resp. technických služeb obcí) mohou VPP využívat i další subjekty, jejich přehled je uveden v Tabulce č. 19.

Tabulka č. 19: Počty VPP u dalších subjektů

Subjekt zřizující VPP	Počet vytvořených pracovních míst k 26. 9. 2016	Počet umístěných uchazečů k 26. 9. 2016
ZŠ Tanvald	1	1
Mateřské a dětské centrum Maják	2	2
Oblastní charita Most	3	2
ZŠ Smržovka	3	3
MŠ Plavy	1	1
Římskokatolická farnost Šumburk	2	2

7.2. VPP Technických služeb města Tanvaldu

Na podzim roku 2016 zaměstnávaly Technické služby (TS) města Tanvaldu 21 osob na VPP, strukturu pracovníků zachycuje Tabulka č. 20.

Tabulka č. 20: Struktura VPP TS města Tanvaldu

Pracovníci celkem	21
Ženy	2
Romové	8
Ze SVL (přibližně)	15
Vyučení (přibližně)	6
Mající exekuce	11

Plat na VPP je v porovnání s jinými obcemi v ČR poměrně kompetitivní, pracovníci dostávají 13 470 Kč měsíčně (+ stravenky). Celkové náklady na pracovníka činí 19 000 Kč, ÚP ČR přitom dotuje 14 000 Kč.

Problémy s docházkou (pozdní příchody, nadstandardní nemocnost apod.) se u pracovníků nevyskytují. Vedoucí TS odhaduje, že přibližně polovina pracovníků by měla šanci obstát i u jiných zaměstnavatelů (dříve byl poměr ještě příznivější, neboť se na VPP dostávali propuštění zaměstnanci Seby s plně rozvinutými pracovními návyky). V praxi ovšem VPP jako odrazový můstek pro přechod na trh práce nefungují, pracovníci se spíše cyklicky vrací po obdobích strávených v evidenci uchazečů o zaměstnání. Pouze několik osob z VPP přešlo mezi kmenové zaměstnance technických služeb. Pracovníkům na VPP a jejich rodinám není cíleně poskytována žádná sociální práce, s neziskovými organizacemi TS nespolupracují, exekuce řeší ekonomický odbor města. TS nevyužívají ani žádný motivační systém pro pracovníky na VPP, nerozvíjejí potenciál pracovníků ve snaze zajistit jim uplatnění po skončení dotace a nespolupracují s žádnými dalšími zaměstnavateli. Mají-li VPP sloužit jako jeden ze stupňů prostupného zaměstnávání, představují tyto oblasti potenciál dalšího rozvoje. Na druhou stranu vedoucímu TS by se lépe pracovalo s menším počtem kvalitnějších stálých zaměstnanců. Takováto profesionalizace by ovšem vyžadovala jiný systémový přístup ze strany státu (neomezování dotace na určitou dobu, zavedení jiného nástroje, který by sloužil jako přestupní stanice atd.).

7.3. VPP u dalších subjektů

Z dalších subjektů využívajících institutu VPP se podařilo uskutečnit rozhovor v Mateřském a dětském centru Maják a v Římskokatolické farnosti Šumburk. V MDC Maják využívají nástroje aktivní politiky zaměstnanosti posledních 5 let. Zaměstnávají obvykle matky po mateřské dovolené, samoživitelky, které se rekrutují z klientek centra. Na starosti mají pracovnice péči o centrum, pořádání akcí, distribuci letáků, pomocné činnosti, přípravu podklady pro účetní, pomoc s administrativou atd. Maják organizuje také seminář podporující návrat do zaměstnávání, matky si na něm mimo jiné vyměňují zkušenosti a kontakty. Centrum spolupracuje s neziskovou organizací Drak, školami a školkami.

Římskokatolická farnost Šumburk zaměstnává osoby na VPP od roku 2012. Pracovníky získává administrátor farnosti přímo v kostele, vztah je založen na důvěře. V náplni činnosti figuruje úklid, údržba a zahradnické práce. Farnost spolupracuje s neziskovou organizací Drak.

7.4. Zaměstnavatelé

Z oslovených zaměstnavatelů v regionu se podařilo uskutečnit rozhovor s firmou FMM a Nemocnicí Tanvald. Firma FMM zpracovávající polotovary pro automobilový průmysl má aktuálně hodně zakázek, ale nedostatek spolehlivých zaměstnanců. Problémy jsou s nadužíváním nemocenské, alkoholem a drogami, exekucemi. Významnou příčinou skladby zaměstnanců i velké fluktuace jsou nízké mzdy, navýšení platů ale vzhledem k rentabilitě zakázek v daném odvětví není reálné. V době rozhovoru hledala firma 5-6 zaměstnanců, neměla žádné speciální požadavky na kvalifikaci. Na zaškolení jsou třeba 3 měsíce, smlouva se uzavírá na rok, poté prodlužuje na dva a následně na dobu neurčitou. Spolupráce s ÚP ČR se firmě v minulosti neosvědčila.

Nemocnice Tanvald bude přibližně za rok nabírat cca 10 sester a 15-20 sanitářů. Zejména druhá pozice by mohla být zajímavá pro nízkokvalifikované zaměstnance, předchozí zkušenosti zaměstnavatele ovšem odhalily řadu bariér a rizik, jako je náročnost směnného provozu, vysoký podíl uchazečů s exekucemi, velká fluktuace sanitářů. Vzhledem k chystanému náboru se zde otevírá příležitost popsaná rizika minimalizovat a zájemce na práci dopředu připravit v rámci zaměstnanostního programu za účasti ÚP ČR, neziskových organizací a dalších partnerů.

8. Vztahy mezi majoritou a Romy

Detailní a kvalitní informace o Romské populaci v regionu podává Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2015, která byla zpracována odborem sociální práce a sociálních služeb. Ta uvádí, že na území Tanvaldu, Desné a Smržovky žilo v roce 2015 550 Romů, z toho 360 považuje za sociálně vyloučené. K tomuto tématu bychom rádi doplnili pouze pár poznámek a postřehů

- Největší napětí mezi Romy a majoritou vzniklo v roce 2012, kdy došlo ke smrti romského mladíka, kterého v sebeobraně zastřelil místní důchodce. Emoce tolik nezjitřila ani tak samotná nešťastná událost, ale zájem médií o tuto kauzu a zejména mediální zobrazení města Tanvaldu. Respondenti z řad zástupců institucí, Romů i majority se v rozhovorech shodovali, že od té doby se atmosféra zlepšuje.
- Z Romů má majorita obavy. Alespoň tak interpretujeme výsledky dotazníkového šetření Západočeské univerzity v Plzni z roku 2014, jehož vzorek čítal 215 osob. V sekci „Strach z některých skupin obyvatel“ obsadili Romové první příčku s 92 % procenty, čímž se umístili daleko před uživateli drog a opilci (shodně 17 %), bezdomovci (8,6 %) a trestanými osobami (1,5%). V rozhovorech jsme zaznamenali

pouze obavy z větších skupin a hloučků, které jsou však samy často projevem nejistoty a strachu Romů z majority.

- Romové a majorita se přirozeně nesetkává. Ke kontaktu nedochází zpravidla v práci ani ve volném čase. Žádný z Romů, s nimiž jsme hovořili, nechodí do místních hospod. Jen někteří se odváží k „Vietnamci“, nicméně většinu času tráví doma či s příbuznými. Místní farář navíc potvrdil, že i hodiny náboženství musí oddělovat tak, aby se jednotlivé skupiny nemísily.
- Romové žijící na sídlišti si velice stěžovali na opovržlivé komentáře, které slychají od spoluobčanů v obchodech a na veřejnosti.

